

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

FREDERIK GRAAE

FALSTER MINDER

I. IDESTRUP

FREDERIK GRAAE: FALSTER MINDER

FREDERIK GRAAE

FALSTER
MINDER

III

IDESTRUP

MCMXXVIII

CENTRAL-TRYKKERIET
NYKØBING F.

INDHOLD:

Idestrup Præstegaard	Side 5
Rejsen til Stubbekøbing.....	„ 21
Lindeskoven.....	„ 25
Flintinge Præstegaard	„ 28
Stormfloden.....	„ 32
Monrad.....	„ 43
Monrad og Anders Sjællænder.....	„ 54
Eduard Tesdorpf	„ 57
Rasmus Claussen	„ 63
Christoffer Olsen	„ 70
Langeland—København—Jylland	„ 73

IDESTRUP PRÆSTEGAARD

I.

De gamle danske Landsby-Præstegaardes Dage er talte. Da Avlingen blev solgt fra Præstegaarden, blev dens Dødsdom fældet. Den blev et Hoved uden Krop, en Fortidslevning, der i Løbet af et overskueligt Tidsrum vil blive en Art Museumsgenstand, et Minde om en Historie, der spænder over 400 Aar og begynder hin 30. Oktober 1536, da Rigsdagen paa Gammeltorv under Trompetfanfarer højtideligt proklamerede Protestantismens Indførelse i Danmark.

Ude paa Landet blev Præstegaardene de katolske Klosters Afløser, ikke alene i gejstlig, men ogsaa i verdslig Henseende. Paa det sidste Omraade havde Klostrene fra deres første Tilbliven udført en Mission ved at være Herberge for rejsende, et gæstfrit og navnlig i urolige Tider et sikkert Tilflugtssted. Denne Opgave gik her i Landet i ret udstrakt Grad over paa Præstegaardene. Synderlig tilfredsstillende skal de ikke have løst denne Opgave. I hvert Fald skrev en Franskmand, der i det 17. Aarhundrede berejste Danmark, at Præstegaardene var lidet indbydende og nærmest lignede „Hønsehuse“. Mulig var det denne Virksomhed som Gæstgivere der bevirkede, at de protestantiske Præster i Norden i det 16. og 17. Aarhundrede udmærkede sig ved endog efter Datidens Forhold imponerende Drikfældighed.

Der var i det 17. Aarhundrede en sjællandsk Biskop, der opgav, at der blandt de ham underordnede Præster var ikke mindre end 22, der var fordrukne, og om Præsternes selskabelige Sammenkomster hedder det, at det „ikke kunde være gaaet værre til ved Oldtidens Bakkanaler“.

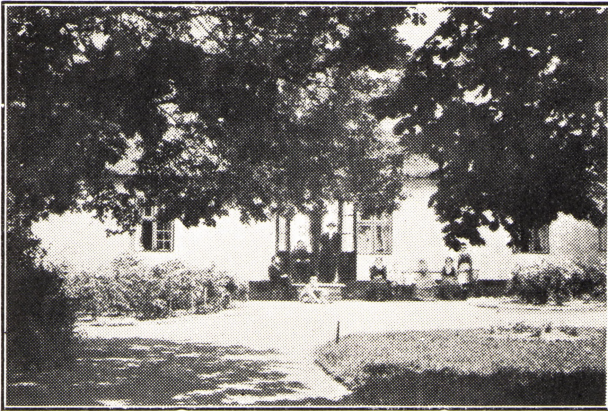
Efterhaanden bedredes disse Forhold, indtil Præstegaardene i det 18. Aarhundrede naaede frem til at blive Kultur-

centrer, hvis Virksomhed kan spores helt ned til vore Dage. Det var den Gang, da Rationalismen fra Tyskland trængte op i Danmark og først og fremmest erobrede Landsby-Præstegaardene. Naar den danske Bonde i Nutiden indtager en førende Stilling som intet andet Sted i Europa, giver man hyppig Højskolen hele Æren for dette smukke Resultat. Dette turde dog være en Uretfærdighed mod de gamle Rationalister, thi det var dog dem, der lagde den Grundvold, paa hvilken Højskolen byggede videre. Det var sikkert af uvurderlig Betydning for den danske Bondestand, at den i Bondefrigørelsens første vanskelige Tider og under Udstykningen til Raadgivere havde de gamle, praktiske og nøgterne rationalistiske Præster og ikke lyriske Fantaster eller missionske Mørkemænd. Gik end Rationalisterne, som de udprægede Forstandsmennesker, de var, af og til noget for vidt i deres „Nytte-Moral“, som naar de for Eksempel vilde lave Kirketaarnene om til Vejrmøller for at gøre dem mere samfundsnyttige, saa var de paa den anden Side dygtige Foregangsmænd, der havde Blikket aabent for, hvad Bonden først og fremmest trængte til at lære. Kom han i Kirke om Søndagen, fik han ikke alene en Præken over Dagens Tekst, men i Tilgift et belærende Foredrag om Kreaturopdrætning og Kartoffeldyrkning, i Skolen drog Præsten Omsorg for, at Læsning, Regning og Skrivning blev anset for mindst lige saa vigtige Fag som Kendskab til Skriftsteder og Salmevers, og gennem Konfirmationsundervisningen lagdes Grunden til den danske Bondes gennemgaaende nøgterne Syn paa Krigsgalskab, Nationalisme og andre epidemiske Samfundssygdomme. Thi de gamle Rationalister kunde deres Immanuel Kant, baade „Die Kritik der reinen Vernunft“ og „Zum ewigen Frieden“. Endnu for en 30—40 Aar tilbage kunde man træffe gamle Bønder, der havde faaet deres Syn paa Livet gennem Konfirmationsundervisningen hos en af de gamle Rationalister, og det var interessant at spore, hvorledes disse havde tilpasset det attende Aarhundredes Idéer efter dansk Landalmues Behov.

Dette stilfærdige og uegennyttige Arbejde blev fuldstændig glemt under den førende Stilling, som Gejstligheden politisk, literært og i det hele kulturelt kom til at spille i det

nittende Aarhundredes to første Menneskealdre under Høvdingerne som Grundtvig og Monrad. Der var for megen Lyrik baade i Grundtvigianismen og i Nationalliberalismen til at disse Retningers Tilhængere skulde kunne vurdere Rationalismens nøgterne Forstandsarbejde.

Men i dette Tidsrum faldt Præstegaardenes Glansperiode, ikke mindst i Nationalliberalismens store Dage mellem de to

Sommergæster i Præstegaarden

slesvigske Krige. De blev det toneangivende Partis faste Forter ude i Provinsen, hvorfra det københavnske Hovedkvarters Meninger spredtes ud over det ganske Land. Der udfoldedes en ret storstilet Gæstfrihed i de gamle nationalliberale Præstehjem, ikke mindst om Sommeren overfor københavnske Slægtninge og Venner, der følte Trang til at lære Landlivet at kende og som paa et Tidspunkt, hvor man endnu ikke havde opfundet Sommerpensionater og Badehoteller, var henrykte over at blive modtaget i Præstegaardene, hvor der baade var Hjerterum og Husrum. Mangen en gammel Præstegaard tæller sine 15—16 store Værelser og er med tilhørende Have paa flere Tønder Land som skabt til at huse Sommergæster. Det var i hine længst forsvundne Dage, da „Eventyr paa Fodrejsen“ hørte til Sommerens Oplevelser, og Præstegaardslyriken beherskede den danske Literatur.

Da den politiske Kamp tog Fart, blev Forholdet mellem de nationalliberale Præstegaarde og Sognets store Flertal køligt for ikke at sige fjendtligt, Præsten var jo allieret med Bondedemokratiets Modstandere, Godsejeren, den konservative Købstad og selve Konservatismens Højborg, København, hvortil Nøglerne opbevaredes hos Carl Ploug, der som en streng Sankt Peder passede paa, at „Transtøvlerne“ ikke slap indenfor Voldene. Værre blev det, da Kampen i 80'erne udviklede sig til en forbitret økonomisk Kamp mellem Land og By. Den nationalliberale Præstegaards Indflydelse sygnede under disse Forhold stille hen i Slutningen af forrige Aarhundrede.

Anderledes stod det til i de Præstegaarde, hvor Grundtvigianismen havde til Huse. Ogsaa her udfoldedes der en storstilet Gæstfrihed, men den var ikke baseret paa fremmede eller Folk udenfor Bondestanden. Det var Bønderne, der mødte op i Præstegaardenes rummelige Værelser, ikke som i fordums Dage paa Strømpesokker og ydmygt bukkende for „vor Far“, men som selvstændige Mænd og som Præstens jævnbyrdige Gæster. Ved Møder og selskabelige Sammenkomster i de grundtvigianske Præstegaarde lagdes adskillige Sten til den Grund, hvorpaa Partiet Venstre byggede sit Hus, men det var maaske ikke altid de solideste Sten, der kom fra Præstegaardene. Ofte udgik netop fra dem den Akkordens Aand, der forhalede Demokratiets endelige Sejr.

Nu er man i Færd med at nedrive de hundredaarige Præstegaarde. De fleste Steder er Lader og Stalde allerede sunket i Grus, og tilbage staar kun Stuehuset, lig en stakkels Krigsinvalid uden Arme og Ben. Snart vil ogsaa dette forsvinde for at give Plads for en moderne Bygning.

Hvilken Aandsretning vil i den nærmeste Fremtid komme til at herske inden for disse Mure?

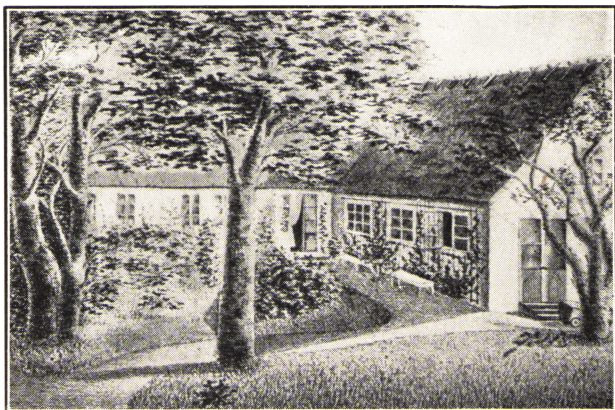
Vil Præstegaardenes Indehavere — som i sin Tid de gamle Rationalister — søge at komme i Kontakt med de nye Idéer og Tanker, der spirer og gror ude i den store Verden, eller vil de spekulere i den Efterkrigstidens Forskræmthed, der gør det forholdsvis let at bibringe svage Sjæle den Tro, at det

eneste saliggørende er at fremmane Aanden fra den mørkeste Middelalder.

Præstegaarden staar paa Skillevejen — Spørgsmaalet er, om den skal blive et af den ny Tids fremskudte Forter, eller om den skal blive et Tilholdssted for Fortidens aandelige Hulebeboere.

II.

Blandt de gamle Præstegaarde, der er blevet jævnet med Jorden, er ogsaa mit Barndomshjem, Idestrup Præstegaard.

„Abraham Salomons Præstegaard“

Herimod kan intet indvendes. Ikke alene var Grundlaget for det store Bygningskompleks bortfaldet ved Avlingens Bortsalg, men selve Bygningerne var ogsaa af saa gammel Dato, at de nok kunde trænge til Afløsning. I min Barndom fandtes der paa en Bjælke paa et af Udhusene saaledes en Inskription, hvoraf syntes at fremgaa, at Præstegaarden oprindelig var opført af Præsten Abraham Salomon, der, saavidt jeg erindrer, var Præst i Idestrup omkring Aar 1680. Stuehuset er dog sikkert yngre. I hvert Fald blev det fortalt, at en Del af de gamle Døre skulde skrive sig fra Slottet i Nykøbing, der jo først blev nedrevet i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede, og Fløjen ud imod Haven opførte min Fader i Begyndelsen af 70'erne. Alligevel var det jo ikke uden Ve-

mod, at jeg saa den gamle Gaard, der rummede saa mange lykkelige Barndomsminder, falde for Øksen.

Der var i dens Velmagtsdage noget ret storstilet over Idestrup Præstegaard. Straks det første Indtryk, naar man gennem Porten rullede ind paa den store Gaardsplads, i hvis Midte et Kastanietræ med røde Blomster livede op, virkede helt imponerende. Lejligheden svarede i Rummelighed til Gaardspladsen, navnlig om Sommeren, naar „Salen“ med Vinduer til begge Sider og med aabne Fløjdøre ud til den store Have var taget i Brug. Det bedste var dog Haven med de ældgamle kæmpehøje Træer, Græsplænernes bløde grønne Tæppe, de skyggefulde Alléer og alle de mange Frugtræer.

Intet Under, at københavnske Slægt og Venner fandt Behag i at tilbringe Sommerferien i Idestrup Præstegaard. Til Gengæld kom de unge Piger fra Landet om Vinteren paa Besøg hos Københavnerne, hvilket jo ikke var nogen ilde Vekselvirkning. Men den Gæstfrihed, der saaledes i Sommertiden udfoldedes i Datidens Præstehjem paa Landet, var ingenlunde nogen billig Fornøjelse.

Den første Sommer, der staar frisk i min Erindring, var Sommeren 1870, da Krigen mellem Frankrig og Tyskland udbrød. Vi havde Huset fuldt af københavnske Gæster, der med min Onkel Carl Carstensen i Spidsen alle var vildt franskbejstrede og fuldt overbeviste om, at Frankrig vilde sejre, og vi faa Slesvig tilbage. Min Broder Thomas gik saa vidt, at han vilde drage til Paris og melde sig som Frivillig, og naar om Aftenen en af de unge Damer satte sig ved Flygelet for at spille og synge, saa var det ikke som ellers udelukkende „Danmarks Melodier“, der lød i den fredelige falsterske Præstegaard, men Side om Side med dem Marseillaisen, den gamle franske Revolutionssang.

Min Broder har paa 45 Aarsdagen for Krigserklæringen i Ekstrabladet givet følgende Skildring af, hvorledes den virkede i Præstegaarden:

45 Aar er henrundne siden hin solhvide Julidag, da Telegrafen meldte: Frankrig har erklæret Tyskland Krig. Men som var det i Gaar, staar det 45-aarige Indtryk fast prentet i min Hjernemasse.

Sommerferie i Idestrup Præstegaard. Ingen Terpen med knastørre

Forordninger og sprænglærde Professorværker, men ubunden Frihed. I den parklignende Have, under kølende Lindetræer dasede jeg og min Morbroder, „Dagens Nyheder“s daværende Redaktør, *Carl Carstensen* — nu „Nationaltidende“ m. m. — Vi studerede „Dagens Nyheder“s og „Dagbladet“s franskvenlige, „ophidsende“ Artikler, ventede spændt paa de sidste Efterretninger. Saa traadte min Fader ind i Haven og sagde med dæmpet Stemme:

— Frankrig har erklæret Krig. Jeg kommer fra Ourupgaard. Etatsraad *Tesdorpf* har lige modtaget et Privattelegram fra Hamborg, hvor

Præstegaards-Haven

hans ældre Broder, Senator T., er Chef for Millionfirmaet „Gebrüder Tesdorpf“.

Op fløj fra Bænken Onkel og Nevø, raabte Hurra, brølede Mar-seillaisen, dansede rundt paa Græsplænen uden Hensyntagen til Rosenbede, kort sagt opførte sig som et Par halvgale Mennesker. Og det var paa en Maade intet Under. Vi havde jo begge — saa at sige med Modermælken — gennem Billes „Dagbladet“ indsugget Nationalliberalismens franskvenlige Chauvinisme. Carl Carstensen havde ganske vist paa Indrepolitikens Omraade taget bestemt Afstand fra sin gamle Lær-nester — han støttede den godsejervelige Fløj af Højre. Men hvad Opfattelsen af Frankrig og fransk Udenrigspolitik angik, da var han stadig Billes Elev. Han laa paa Knæ for Napoleon den Store og havde oversat en Del af „Thiers: Kejserdømmets Historie“, sværmede for Paul de Cassagnac og saa i Napoleon den Lille Fremtidens Mand. Og saa havde han opholdt sig et Par Maaneder i det andet Kejserdømmes Paris og lært Fransk under Omgang med napoleonske Journalister. Kort sagt, han var bidt af en gal Napoleonist.

Som Skoledreng i Flensborg, hvor min Fader var Præst ved den

danske Kirke, havde jeg oplevet 1864, set vore udasede Soldater efter Dannevirkes Rømning udhvide sig paa den snedækte Stenbro, paa nært Hold hørt Kanontorden og skrattende Geværsalver fra Sankelmark, været Øjenvidne til de allierede Sejrherrens Indtog og til de prøjsisk-østrigske Civilkommissærers Skalten og Valten i gammel dansk Land, lært al Krigens Elendighed at kende, naar hin sørgelige 18de April Tusinder af danske Krigsfanger førtes gennem Flensborgs langstrakte Hovedgade, eller naar Hundreder af brave danske Soldater forblødte paa de flensborgske Lazaretter. Paa Herlufsholm læste jeg kun „Dagbladet“. Det var derfor intet Under, at jeg i 1870 var mindst lige saa krigsgal som Carstensen.

Min Fader var med de stærkeste Baand knyttet til Sønderjylland. Der laa hans vigtigste Livsgerning. Fra 1851—64 havde han virket som en ihærdig og heldig Danskhedens Forkæmper i Flensborg. I 1851 var der hverken dansk Menighed eller danske Skoler. Kun en gammel Stenkirke blev ham overleveret. I 1864 talte den danske Menighed 3000 Personer, og de danske Skoler rummede 600 Elever. Ad Frihedens Vej skred i det dansksindede, plattysktalende Flensborg dansk Tale fremad med Kæmpeskridt. I Efteraaret 1864 udslattedes ved et Pennestrøg den danske Menighed og de danske Skoler. Den Sorg forvandt min Fader aldrig, men han hørte ikke til de national-liberale Danske, som intet havde lært. Han søgte at slaa koldt Vand i Blodet paa Onkel og Nevø.

— Jeg har paa Ourupgaard truffet Premierløjtnant Jürs. Han kommer fra Paris og siger, at Frankrig militært set er slet forberedt, at Kejseren er en udlevet Mand og Administrationen korrumpet. Pariserne raaber og skraaler: *à Berlin*, men i indviede Kredse er Stemningen trykket. I Tyskland tales der ikke saa meget, men der handles. Om et Par Maaneder er den kejserlige Hær knust af Moltkes Hærskarere, som i enhver Henseende er Modstanderne overlegne. Og Etatsraad Tesdorpf, der har et enestaaende Kendskab til udenlandske Forhold, bekræftede i et og alt Jürs's Udtalelser. Han tilføjede, at vor Regering — Holstein-Holsteinborg, Haffner og Rosenørn-Lehn, Hall, Krieger og Fenger — heldigvis vidste Besked, saa vi vilde føre en streng Neutralitetspolitik.“

Min Fader føjede til:

— Tesdorpf har yderligere under et Ophold i København talt med Raasløf — Krigsminister i Frijs's Ministerium —, og denne fremragende Diplomat og Militær, der nylig er hjemvendt fra Paris, har udtalt sig meget mistrøstigt om Frankrigs militære Chancer.

— — Men hvad hjalp erfarne Mænds Tale! Carl Carstensen genopfriskede den store Napoleons Sejre, hævdede til Skyerne Mac Mahon, Bazaine, Chassepotgevæerne og det franske Artilleri, talte lyrisk om den kejserlige Ørn og Napoleons Grenaderer. Og jeg var Eftersnakker.

Dagen efter rejste vi til København for at være Begivenhedernes Udvikling saa nær som mulig. I vore Farvande kom franske Krigsskibe, og til København arriverede en fransk Diplomat, Hertugen af Cadore. Gamle Grev Frijs forhandlede støt og afvisende med Franskmanden,

medens i Tivolis Koncertsal „Dagstelegrafen“s Redaktør Chr. Rimestad holdt franskvenlige Taler og Marseillaisens Toner lød for fuldt Orkester. Og i „Kisten“ svingede sminkede Sangerinder Trikoloren og kvad med hæs Røst: „Partout pour la Syrie“.

Saa kom 2. August den letkøbte Forpost- og Operettesejr ved Saarbrücken. Vi jublede og tabte ikke Modet, da Steinmetz's og Goebens Tropper den 4. August sejrede ved Weissenburg. Men da vi den 6. August sammen med Robert Watt og et Par andre Journalister spiste til Aften paa Klampenborg, kom Efterretningen om, at Mac Mahon havde lidt et knusende Nederlag ved Wörth. Da faldt vi sammen.

Carstensen sagde: — Nu er alt tabt. Her bliver ikke til at være i Europa. Man maa emigrere til Amerika!

Og jeg vendte Dagen efter slukøret hjem til den falsterske Præstegaard.

Eline Graae,
født Carstensen

Pastor Frits Graue

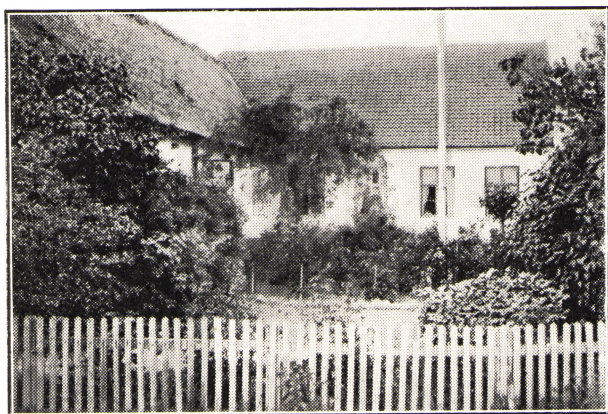
Som af min Broder skildret var mine Forældre de eneste, der ikke blev revet med i denne Begejstringsrus. Jeg mindes, som var det i Gaar, en Formiddag i Dagligstuen, min Moder siddende ved Vinduet med en bekymret Mine og min Fader vandrende op og ned ad Gulvet med endnu mørkere Aasyn, begge udtrykkende deres inderste Angst for Krigens Udfald, medens jeg upaaagtet legede med mine rødpuksede Tinsoldater og samtidig opmærksomt lyttede til deres Samtale. Til sidst opgav jeg Legen for at give mit Besyv med og gammelklogt bemærke: „Jamen, Fa'r, du glemmer, at Bazaine staaer med 300,000 Mand i Metz!“

„Hold Mund, Dreng! Det har du ingen Forstand paa!“
lød min ellers saa milde Faders barske Svar.

Det krænkede mig dybt, men Troen paa min Onkels og min Broders Profetier havde faaet et Knæk.

III.

En anden Sommer, der staar frisk i min Erindring, var den Sommer, da min Fader byggede Fløjen, navnlig paa Grund af de mange Nykøbing-Haandværkere, der lavede op i

„Den nye Fløj”, bygget af Frits Graae

Landsbyen. Ganske vist havde vi ogsaa i tidligere Aar haft Haandværkere, naar Muremester Rasmussen — Kaptajn Rasmussens Fader — om Foraaret kom ud for at pynte op paa de gamle Bygninger. Han var en munter Mand, altid med en Vittighed paa Læben, som morede mig meget, hvorfor jeg altid rendte i Hælene paa ham, hvilket en Gang medførte, at jeg dumpede i Kalkkullen og fik et Par Bukser ødelagte. Jeg skulde have haft en Dragt Klø, men Rasmussen reddede mig ved at sige, at det var ham, der havde Skylden. Han var jo imidlertid kun en enlig Svale, men da Fløjen blev bygget, var alle Haandværk repræsenterede.

Det var de to store Bygningshaandværkere, Muremester Rosendahl og Tømrermester Larsen, der havde Arbejdet i Entreprisen. Det var et Par saare myndige Herrer, som jeg havde stor Respekt for og ikke turde nærme mig. Derimod blev jeg

meget fine Venner med Larsens Broder, Snedkermester Carl Larsen, der snittede Baade til mig. Han fortalte, at det gjorde han ogsaa til sin Brodersøn, der var paa Alder med mig — det maa vel have været Lauritz.

Saa var der Maler Lindegaard, der var en ligefrem Tand-athlet, og som i Tænderne kunde løfte et Bord, hvorpaa der stod en Spand Vand. Der var ogsaa den unge flotte Tømrersvend Carl Schultz, som alle Pigerne havde et godt Øje til, og som kunde synge en tysk Haandværkervise, der altid morede meget. Derimod erindrer jeg fra Rejsegildet, at Tømrernes Mestersvend foreslog en Sang, som min Fader ikke syntes om. Det var enten Socialistmarchen eller Internationale.

En rigtig farende Svend, men af en lidt anden Profession, fik vi af og til Besøg af. Det var min Faders Studenterkammerat, Pastor Schlotsfeld, der var ikke saa lidt af en Original. Jeg ser ham komme svingende omkring Hjørnet ved Kroghs Gaard med en Bomuldsparaply i den ene Haand og en gammel slidt Haandtaske i den anden, iført en meget støvet sort Dragt og med en gammel Panamahat paa det graahvide Hoved. Han var paa Vej hjem fra en Tur i Tyskland. Han forstod at rejse billigt, mest brugte han Apostlenes Heste, og tyede han til Jernbanen, rejste han paa fjerde Klasse eller højt regnet paa tredie Klasse. Hans Bagage var det mindst mulige. Han forstod at bruge Øjne og Øren, og han fortalte morsomt om sine Oplevelser.

Hans Besøg morede mig altid. Derimod var jeg ikke saa glad, naar der kom Gæster fra Flensborg. Saa bredte der sig en underlig trist og trykket Stemning over Præstegaardens hyggelige Stuer, og jeg listede afsted ud af Stuen og over paa den anden Side Gaden til Naboen, Anton Schmidt, til mine to Legekammerater Karl og Ludvig.

Opsigt vakte for et halvt Aarhundrede tilbage en hjemvendt Amerikaner, naar han dukkede op i Sognet, fantastisk paaklædt, fortællende Løst og Fast om det fjerne Vesten. Ogsaa Breve og amerikanske Aviser, modtagne fra Udvandrere, blev vist frem, naar man kom paa Besøg hos deres hjemlige Slægt. Saaledes husker jeg, at jeg hos afdøde Gaardejer Jens Clausen i Ulslev første Gang saa Billeder af ameri-

kanske Landbrugsmaskiner, og blev svært glad, da han forærede mig et Par Stykker af dem.

En Begivenhed paa Landet i min første Barndom var det, naar Bjørnetrækkerne gæstede Landsbyen. Det var ikke alene morsomt at se Bjørnen danse, men ogsaa uhyre interessant at faa Lov at klappe et saadant Rovdyr. De var iøvrigt meget skikkelige, og Forholdet mellem dem og Bjørnetrækkerne særdeles hjerteligt. Man kunde i den kolde Aarstid se dem ligge og sove sammen i Grøfterne Arm i Arm.

Krigsinvalidere og Lirekasser var ogsaa hyppige Gæster. Blandt dem mindes jeg en pudsig Fyr, kaldet „Danmarks Christian“, der spillede paa en ualmindelig falsk og meget sprukken gammel Kasse, og som ledsagedes af en altid overstadig beruset vandrende Haandværkssvend, som han præsenterede som „Skrædderen fra Kiel“, og som han paastod at have taget til Fange i 64. Ved et Skovbal blev Skrædderen saa fuld, at han ganske stille lagde sig ned i Græsset og sank hen i en dødlignende Slummer, hvorefter Christian omhyggelig dækkede ham til med visne Blade og holdt en stemningsfuld Ligtale over ham. „Den kunde din Fader ikke have holdt bedre!“ sagde han til mig, idet han snoede sin vældige ræverøde Knebelsbart.

Som ganske lille Dreng nærede jeg en besynderlig Frygt for disse Lirekassemænd. Naar en Lirekasse — som Regel med to Mænd, én, der bar og drejede Kassen, og én, der var Invalid fra Krigen og som inkasserede Skillingerne — dukkede op i Landsbyen, listede jeg ud paa Marken, saa langt væk, at jeg ikke kunde høre Musiken. For denne Taabelighed blev jeg kureret paa en pudsig Maade.

En smuk Vintersøndag besluttede de to unge Nykøbing-Jurister, Theodor Andresen og Ludvig Philip Blæsberg at tage til Idestrup for at gaa i Kirke og bagefter besøge Præstefamilien. Med dette Formaal for Øje lejede de en Enspænder-Kane og med Ludvig Philip Blæsberg som Kusk kørte de under lystig Bjældeklang og Knalden med Kanepisken ud fra Nykøbing. Det gik helt godt, saalænge Farten gik henad Landevejen, men paa den noget snirklede Bivej mellem Sdr. Vedby og Idestrup skete Uheldet — omtrent ud for Lars

Smeds Gaard væltede Kanen med det Resultat, at den ene Stang knækkede. Indtoget i Idestrup var derfor betydelig mindre imponerende end Udtoget fra Nykøbing. Det skete til Fods, og de to uheldige Søndagskuske maatte endda hjælpe Hesten at trække Kanen, selvfølgelig til megen Morskab for de landlige Kirkegængere.

I Kirke kom de imidlertid, og bagefter blev de inviteret til at tilbringe Dagen i Præstegaarden. Naturligvis var jeg meget nysgerrig efter at se disse to mærkelige Mennesker paa nært Hold, særlig Andresen, der var Løjtnant og havde været med i Krigen, ligesom vor Genbo Anton Schmidt og dennes kæmpestore yngre Broder, Christian Schmidt. Jeg fik derfor anbragt mig selv bagved Flygelet i en Krog i Dagligstuen, hvorfra jeg i Ro kunde iagttage dem. Unge Blæsberg var et kønt og fikst paaklædt ungt Menneske, medens Andresen med det mørke Fuldskæg livagtig lignede Soldaterbillederne i „Illustreret Tidende“ — der var ingen Tvivl om, at han ligesom vor Genbo Anton Schmidt og hans kæmpestore Broder Christian Schmidt havde slaaget en Mængde af de fæle Tyskere ihjel. Midt under disse mine Betragtninger skete der imidlertid det forfærdelige, at Blæsberg anbragte sig ved Flygelet, og at Andresen stillede sig op ved hans Side, hvorefter de begyndte at spille og synge. Ih du forbarmende! Det var jo aldeles givet to Lirekassemænd, der var sluppet ind i Stuen, den ene drejede Kassen, og den anden, der naturligvis var Invalid, skulde gaa rundt med Huen og tage imod Skillingerne. Jeg udstødte et Vræl og styrtede i fuld Fart henimod den nærmeste Dør. Men paa Halvvejen blev jeg stoppet af min Moder, der tog et fast Tag om min Arm og sagte, men meget bestemt befalede: „Du bliver her — du er for stor til den Slags Dumheder!“ Jeg rystede selvfølgelig af Skræk, men da de to „Lirekassemænd“ efter endt Koncert venligt klappede mig paa Hovedet og lovede mig en Konditortur hos Fru Jersin, naar jeg næste Gang kom til Nykøbing, ændrede dette fuldstændig mit Syn paa Lirekassemænd. Fjendskabet til dem overlod jeg i Fremtiden til min Faders store gule Hund „Rollo“, en Broholmer, som han havde faaet foræret af „Jægermesteren“. Det var Hillerup paa Ny Kirstineberg, der

benævnedes saaledes, eftersom han var Egnens eneste Jægmester, akkurat ligesom „Etatsraaden“ var Tesdorpf. Derimod var Fru Tesdorpf mærkværdig nok ikke „Etatsraadinden“. Denne Betegnelses Indehaverske var nemlig Enkefru Pontoppidan i Nykøbing, hvis Hus var Samlingssted for Ungdommen fra Omegnens Præstegaarde.

Nævnte „Rollo“ havde en for en Præstegaardshund maaske meget naturlig, men alligevel lidt uheldig Passion — den vilde absolut gaa med min Fader i Kirke om Søndagen. Følgen var,

Rollo

at den hver Søndag Morgen blev lukket inde. En Dag slap den imidlertid ud og midt under Gudstjenesten saas „Rollo“ luntende op gennem Kirken paa Vej til Alteret for at hilse paa min Fader. Den kom dog ikke længere end midtvejs, thi saa begyndte Organisten, Geisler, at prælude paa Orgelet — den kastede et forfærdet Blik op til dette, stak Halen mellem Benene og fo'r hylende ud af Kirken. Fra den Dag ophørte „Rollo“s Kirkegang.

Samme „Rollo“ var en noget konservativ Natur, han stillede sig absolut afvisende overfor et saadant nyt Fænomen som en „Væltepeter“, der forøvrigt ogsaa var et fælt Rasleværk, der nok kunde gøre en vagtsom Hund arrig. Da en ung Smedesvend fra en af Nabolandsbyerne en Søndag Eftermiddag stolt „raslede“ gennem Idestrup paa en af ham selv fabrikeret Væltepeter, fløj „Rollo“ ud fra Præstegaardsporten og sendte Mand og Køretøj paa Hovedet i den store Mødding, hvor begge faldt saa blødt, at de slap godt fra den Kolbøtte,

kun havde Hundens skarpe Tænder flænget Mandens nye Søndagsfrakke, som min Fader naturligvis maatte erstatte. Denne Bedrift gjorde dog ingenlunde „Rollo“ upopulær, thi dens Syn paa Væltepeterne var meget almindeligt i hine Tider. Ingen kunde jo for et halvt Aarhundrede tilbage ane, at Væltepeterens Efterfølger, Cyklen, skulde naa en Udbredelse i Danmark som i intet andet Land i Verden. Ellers var Hundens fredsommelighed nok om Dagen, men saa meget destomere vagtsom om Natten, og den ansaa sig ikke alene forpligtet til at vogte Præstegaarden, men ogsaa de omliggende Huse. Da vor Genbo, Anton Schmidt, en mørk Nat kom hjem fra Dræningsarbejde paa Lolland, kendte Hundens ham ikke straks, stillede sig op foran Indgangen til hans Hus, parat til at forsvare denne mod den formentlige Røver. Det syntes Schmidt jo var lige haardt nok, ikke mindst fordi han i høj Grad var Mand for at hævde sine Rettigheder over det, der var hans. Herom mindes jeg et lille karakteristisk Træk fra en Kontrovers mellem ham og Tesdorpf, der var Ejer af eet Lejehus, der stødte op til Schmidts Jord.

En Morgenstund, da Schmidt saa ud af sine Vinduer, opdagede han, at nogle Tækkemænd ganske uden videre var gaaet ind i hans Have, havde revet Taget paa Nabohuset ned i Haven og var begyndt derfra at gaa i Gang med det ny Tag. Han røg ud og spurgte, hvem der havde givet dem Tilladelse til det. Det havde Godsforvalter Eggers, lød Svaret.

„I kan hilse og sige Godsforvalter Eggers, at paa min Grund har han ikke noget at befale — og se saa at komme ud og det lidt i en Fart!“

Næste Dag fik Schmidt Besøg af selve Tesdorpf, med hvem han under Brugsforenings-Krigen havde haft adskillige Sammenstød.

„Hvad er nu det, Anton? Skal vi da altid være Uvenner? Maa jeg virkelig ikke faa Lov at takke mit Hus?“ sagde den gamle Etatsraad med en meget ulykkelig Mine.

„Det kan De godt faa Lov til, Hr. Etatsraad!“ lød Svaret. „Men hvis jeg en Dag ønsker at foretage et Arbejde paa Deres Grund, saa begynder jeg ikke paa det, forinden jeg har indhentet Tilladelse dertil, og det samme forlanger jeg, naar nogen ønsker at benytte min Grund.“

„Det er fuldstændig rigtigt, Anton, det er en Fejl af Eggers — men nu har jeg jo spurgt om det, saa er der vel ikke noget i Vejen?“

„Nej selvfølgelig — det var blot det, jeg vilde have!“

Denne lille Episode forekommer mig lige karakteristisk og lige tiltalende for begge Parters Vedkommende.

Foruden Rollo havde vi en lille Hund, der hed Sancho, og som jeg havde faaet foræret, da jeg halvandet Aar gammel forlod Vedbæk for at drage til Falster. Jeg elskede det Dyr over alt, og det var en virkelig Hjertesorg for mig, da den døde. En tidlig Vintermorgen hørte Pigerne den gø voldsomt udenfor Porten, noget efter slæbte den sig ind i Køkkenet blødende fra et Stiksaar i Siden. Jeg plejede min lille Hund, men Blodtabet var for stort, om Aftenen døde den. Jeg var naturligvis utrøstelig. Heldigvis havde Sancho indgaaet forskellige „Samvittigheds-Ægteskaber“ i Sognet, og Resultatet af et af disse var blevet en Søn, der var Faderen op af Dage. En skønne Morgenstund stod den foran min Seng, og saa var denne min første og maaske min største Sorg slukket.

Sancho

REJSEN TIL STUBBEKØBING

Den første Rejse, jeg som Barn foretog mig — eller rettere den første Rejse, som jeg husker — var fra Idestrup til Stubbekøbing. Det var nemlig, hvad man nutildags har lidt vanskelig ved at forstaa, en hel Rejse. Min Fader tog den Tur hvert Aar, naar han besøgte sine Søskende paa Lange-land — Provsten i Tranekær og Søsteren, der var ugift og Gaardsfæsterske i Stoense. Den Gang sejlede man til Lange-land med Damperne „Saxo“ og „Horsens“ fra Stubbekøbing til Lohals. Jeg var meget stolt, da jeg 5—6 Aar gammel fik Lov til at køre med Kusken Niels til Stubbekøbing for at hente Fader. I adstadig Luntetrav, hyppig afbrudt af Skridt-gang, rullede vi afsted i Jagtvognen med det røde velnærede Forspand, Busse og Bella, som Niels i nøje Overensstemmelse med min Fader var meget ængstelig for at overanstrengte. Det ærgrede ofte Husets unge Damer og tilrejsende Gæster, men der var ikke noget at stille op, naar Præsten og Niels var enige.

Midtvejs standsede vi for at bede en halv Times Tid. Hestene fik Muleposerne paa, og vi fik Kagekassen frem, hvori min Moder havde nedpakket en solid Frokost. Paa den sidste Del af Rejsen kom den spændende Oplevelse — „Stubbekøbing Bakke“. Min Fader, der havde været Præst i Jylland og min Moders Søskende, der havde tilbragt Barndom og Ungdom i Jylland, plejede altid at fremhæve de jyske Bakker paa det flade Falsters Bekostning, min Moders ældste Søster Marie Carstensen, der lærte mig den lille Tabel og A-B-C'en, havde været Lærerinde i Norge og talte med Begejstring om de norske Fjelde. Dog indrømmede de, at der i Nærheden af Stubbekøbing var noget af en Antydning af en Bakke. Niels omtalte den med megen Respekt. Man maatte

køre meget forsigtig nedad, i Skridt og saavidt mulig inde paa Græsrbatten, for at ikke Vognen skulde tage Magten fra Hestene. Og det var strengt for Hestene at trække Vognen op ad Bakken. Vi slap lykkelig og vel baade ned og op. Jeg skal villig indrømme, at den forekom mig at være en virkelig anselig Bakke, og for Resten var den jo ogsaa den Gang større og stejlere end nu. Efter at have overvundet denne sidste Hindring rullede vi ind i Stubbekøbing, hvor vi tog ind paa

Niels Olsen

Freys Hotel et godt Stykke Tid, før Damperen fra Langeland kunde ventes.

Her præsenterede Niels mig først og fremmest for det berømte Morbærtræ, der naturligvis i høj Grad imponerede mig, men hvad der alligevel interesserede mig mere, var en Karikaturtegning, der fandtes paa Væggen i Gæstestuen, og som forestillede en glad tyk Mand og en melankolsk tynd Mand, der førte en omtrent saalydende Samtale:

„Hvor jeg dog misunder Dem, at De er ved saa godt Huld, kære Ven — hvorledes bærer De Dem ad med at blive saadan?“

„Det er meget nemt — jeg spiser hos Jomfru Frey!“

Naar man saa samme Jomfru Frey, der ejede Hotellet, kunde man ogsaa se paa hende, at Maden var god. En saadan Tegning var en udmærket Reklame i en Tid, hvor det ikke var moderne at være slank.

Freys Hotel var dog øjensynlig ikke Niels's Stamkafé — i hvert Fald indtog han sin Kaffe med Tilbehør paa „Niel-

sens Minde“, hvorfra vi kunde holde Udkig med Damperen, og hvor Niels traf mange Bekendte.

Paa en senere „Rejse til Stubbekøbing“ saa jeg paa samme „Nielsens Minde“ en statelig glatbarberet Mand med krøllet Kunstnerhaar, der behandlede med en vis Ærbødighed af de andre Gæster. Han var Rigsdagsmand for Stubbekøbingkredsen og naturligvis Venstremand, men han tilhørte en anden Retning end Rasmus Claussen, der lige var blevet Nykøbingkredsens Rigsdagsmand, forklarede Kusken mig, der nu, efter at Niels var rejst til Amerika, hed Ole og var en Søn af Præsteforpagteren, Per Skomager. Der var ogsaa i Paa-kledningen en afgjort Forskel paa ham og Claussen, thi medens denne var let kendelig paa en rødbrun Plyshes Vest, bar den anden en storblomstret Silkevest, som forekom mig at være et sandt Pragtstykke. I adskillige Aar forestillede jeg mig altid en moderat Rigsdagsmand som en Mand med Silkevest.

Ja den Gang for godt og vel et halvt Aarhundrede siden, var Turen fra Idestrup til Stubbekøbing, i hvert Fald for et Barn, en hel Rejse, men da havde man jo heller ikke hverken Jernbane eller Biler. De sidste maatte der en Jules Vernes Fantasi for blot at drømme om. Banen derimod drøftedes allerede i min Barndom. Det saakaldte Krønche'ske Projekt var jo ofte paa Tale, og det gik netop ud paa en Rute Femern—Rødby—Falsters Østkyst—Møn—Sjællands Østkyst—København. Om der paa en saadan Bane vilde komme en Station i Nærheden af Idestrup, og hvor den vilde komme til at ligge, var naturligvis et meget interessant Spørgsmaal. Allerede i min tidligste Barndom gled dog det Krønche'ske Projekt ud af Debatten, og i Stedet for kom Gedserbane-Projektet op. Det var jo Eduard Tesdorpf's Kongstanke, som han gerne talte om, naar han om Søndagen efter Gudstjenesten spiste Frokost i Idestrup Præstegaard. Snart havde han været i Berlin, snart i København for at vække Interessen for Gedser-ruten baade hos de respektive Regeringer og hos Pressen, ikke altid helt velset. Men han var ikke let at slippe uden om, naar han havde sat sig noget i Hovedet. Ogsaa Gedserbanen indeholdt Mulighed for en Station i Nærheden af Ide-

strup, thi det var selvfølgelig Tesdorpf's Plan, at Banen skulde gaa Øst for Væggerløse, hvorved den fik et ganske anderledes Opland, end den nu har. Det lykkedes imidlertid Tietgen at faa Koncession paa at lægge Banen efter sit Hoved, og det blev naturligvis den lige Linje, der for ham var den billigste. Idestrup maatte vente en hel Menneskealder, før den fik Station.

Disse Barndoms minder dukkede op i min Erindring, allerede den Gang jeg som Byraadsmedlem i Nykøbing var med til at stemme for Tilskud til Stubbekøbingbanen, og paany, da jeg senere pr. Bane kørte over Marker og gennem Landsbyer, som jeg fra min Barndom kendte ud og ind.

Da der skulde arbejdes for denne Bane, var det Hans Hansen i Ulslev, der havde afløst Tesdorpf, og han var paa sin Vis ikke mindre ihærdig.

I de Aar, der agiteredes for Banen, kunde man, naar man traf Hans Hansen, være sikker paa, at han inden fem Minutter begyndte at debattere sit kære Baneprojekt. Mærkelig nok gik det ham paa lignende Maade som Tesdorpf — han fik heller ikke sin Bane og sin Station lagt saa langt mod Øst, som han havde tænkt sig — og det var ham en ikke ringe Skuffelse.

Det var ikke for mig nogen Skuffelse forleden at køre pr. Bane gennem de kendte Egne og gense den samme overdaadige Frugtbarhed, der alle Dage for mig har været en Betingelse for i Længden at finde virkelig Skønhedsglæde ved Synet af et Landskab. Da jeg saaledes for mange Aar siden gjorde Turen over Brennerpas til Norditalien, gik det mig ganske som Holberg. Da jeg kom til den lombardiske Slette, fandt jeg den smukkere end de højt lovpriste Bjerglandskaber.

Hvad der ydermere glædede mig paa min sidste Rejse til Stubbekøbing, var de mange kønne Nybygninger, der var vokset op omkring Stationerne, hvis smaa Bygninger jo ogsaa i al Beskedenhed er meget dekorative.

Her er et afgjort kulturelt Fremskridt fra, hvad der paa dette Omraade tidligere er præsteret her i Landet.

LINDESKOVEN

Skønt Nykøbing alle Dage har været en i høj Grad skovomkranset By, var dens Forbindelse med de allermest nærliggende Skove i fordums Tider meget fjern. Byens Borgere kom sjældent i Vesterskov og aldrig i Kohaveskoven, der var et lukket Paradis. Da den endelig blev tilgængelig for Publikum, var det særlig den meget spaserende Herredsfoged Platon, der virkede for Anlæg af Spaserestier i det tidligere Vildnis.

Skulde man i Skoven i 70'erne, var det Bangsebro og Lindeskoven, der var de sædvanlige Udflugtsteder, og Hamborgskoven, efter at Byen var blevet beriget med den lille Dampner „Guldborgsund“, der om Søndagen gik i Lystfart.

Personlig kendte jeg mest til Lindeskoven, hvad der var ganske naturligt, da den ikke alene var et Søndagsudflugtsted for Nykøbing, men ogsaa for de tilstødende Sogne, Idestrup og Væggerløse. Det havde den været fra gammel Tid, da den forinden Hasselø Nor blev udtørret, laa umiddelbart ved Vandet. Fra min tidligste Barndom var man i Gang med Udtørringsarbejdet, og det var selvfølgelig meget interessant at iagttage, hvorledes dette skred frem, men det var rigtig nok samtidig Begyndelsen til Idyllens Ødelæggelse.

Thi det var virkelig Idyl ved de lange Borde under de pragtfulde gamle Træer at nyde Aftensmaden med Vand paa Maskine fra Kathrine Karens Skovløberhytte. Hende kendte jeg særdeles godt, thi hun plejede, da jeg var en ganske lille Dreng, at forære mig de første Hasselnødder, naar hun om Søndagen efter Kirketid aflagde Visit i Præstegaarden.

Selv efter at Lindeskoven var ophørt med at være et almindeligt Udflugtsted, bevarede Skovløberhuset et trofast Stampublikum, der nødvendigvis en Sommeraften maatte derud for at smage den berømte Æggekegale med Purløg. Til

disse trofaste hørte saaledes Julius Bernth, Aage Jordan og Carl Schultz, og i de faa Aar, Valdemar Boyesen var Indehaver af Løveapoteket, var hans første Udflugt i det grønne til Lindeskoven for sammen med Boëtius og Wesenberg at nyde den varme Æggekage med en iskold Snaps. Derefter kom Turen til Lauridsens første Kyllinger — saa „lækre som Graaspurve“ — i Vesterskov.

Det var i min Barndom en yndet Spøg at skræmme Børn ved at bilde dem ind, at der gik en løs Bjørn rundt i Lindeskoven, hvilket i „Bjørnetrækkernes“ Tid ikke lød saa helt usandsynligt. Jeg lod mig dog ikke narre, vel vidende, at der ved Bjørnen sigtedes til Skovrider Bjørn, der boede ved Indgangen til Naboskoven, Hallerup.

Lige ved Indkørslen til Lindeskoven laa „Nøjsomhed“, der ejedes af Tesdorpf, men var forpagtet af en Holstener, der hed Schreckenbach, en flot, røds-kægget Germaner-Type, der, naar han med strunk Holdning kom ridende gennem Skoven, altid bragte mig paa den Tanke, at saaledes maatte selve den store Kejser Friedrich Barbarossa have set ud.

Samme Schreckenbach havde paa Slesvig-Holstensk Side været med ved Fredericia, hvor han var blevet taget til Fange. Medens han var Forpagter paa „Nøjsomhed“, fik han en Gang en ny Karl, hvis Ansigt syntes ham saa mærkværdig bekendt. Efter at have gaaet og kigget paa ham, sagde han en Dag til Karlen:

„Vi to har vist set hinanden en Gang før?“

„Jo, det ka' nok passe!“

„Var det ikke dig, der tog mig til Fange ved Fredericia?“

„Jo, det ka' nok passe!“

„Det er der ikke noget at sige til — men du kunde gerne have ladet være at spytte mig i Ansigtet. Her er Løn og Kostpenge og saa kan du gaa med det samme, for jeg kan ikke have en Karl, der har spyttet mig lige i Synet.“

De store Folkefester og politiske Møder blev ogsaa afholdt i Lindeskoven, som gamle Tesdorpf liberalt stillede til Offentlighedens Disposition.

Saaledes mindes jeg fra 70'erne en Fest, ved hvilken Hovedtalerne var Rasmus Claussen og Folketingsmanden fra

Saxkjøbing, Christian Pedersen Ebbe. Den sidste var meget skarp i sin Optræden, men det var maaske mere Formen og Stemmen end selve Ordene, der bevirkede, at han forekom mig skrappere end Claussen, som havde en vis, om jeg saa maa sige, „behagelig“ Maade at sige sine Modstandere Ubehageligheder paa, hvilket vistnok i Virkeligheden var mere irriterende. Ved denne Lejlighed erindrer jeg, at nogle Udtalelser af Claussen bragte Theodor Andresen, der stod sammen med den unge Sagførerfuldmægtig Anders Dybdahl — Politidirektørens ældre Broder —, til at protestere. Claussen, der troede, at det var Dybdahl, opfordrede det „unge Menneske“ til at komme op paa Talerstolen for at motivere sin Protest. Andresen var ikke sen til at efterkomme Opfordringen, og dermed var han og Claussen, som saa ofte før og senere, inde paa en kraftig politisk Holmgang.

Det var ogsaa i Lindeskoven, at man i Provisorieaarene afholdt det berømte Højremøde, hvortil var indforskrevet et halvt Hundrede københavnske Politibetjente, anførte af daværende Politiasistent Korn, fordi man var hange for, hvad de „oprørske“ falsterske Riffelmænd kunde hitte paa. Da jeg den Gang som Student boede i København, overværede jeg ikke dette historiske Møde, men et Par Dage efter talte jeg med en af de københavnske Betjente, der erklærede, at han havde været alt andet end hyggelig til Møde ved Situationen. Umiddelbart op ad ham havde der staaet to Mænd bevæbnede med solide „Todtenslagere“, og de havde mumlet til hinanden:

„Ka' du se ham der — han er kommet ned fra København for at slaa Venstremænd ihjel, men det skal han ikke slippe godt fra!“

„Nej, hvis han prøver paa at slaa, saa skal jeg sørge for, at han ikke kommer levende hjem!“

Endnu adskillige Aar efter, da vi en Gang mindedes denne lille Episode, hævdede han, at han ansaa Mødet i Lindeskoven for den farligste Post, han havde været ude paa.

Lutter Idyl var Lindeskoven altsaa alligevel ikke i gamle Dage.

FLINTINGE PRÆSTEGAARD

Skønt Afstanden mellem Flintinge og Idestrup efter gammel-dags Begreber maatte anses for temmelig stor, hørte Kofoed-Hansens i Flintinge alligevel til de Præstefamilier, der hyppigst gæstede Idestrup Præstegaard.

Det kom af gammelt Venskab fra Slesvig, hvor Stiftsprovst Kofoed-Hansen og min Fader begge havde været Præster „mellem Krigere“, henholdsvis i Haderslev og Flensborg, tilmed havde de begge en halv Snes Aar været Medlemmer af det teologiske Eksamens-Kollegium i Flensborg. De var altsaa det, man kaldte „fordrevne Slesvigere“.

Der var noget „middelalderligt“ over Kofoed-Hansen. Saadan som han saa ud med den spidse Silkekalot og det lange Hageskæg — som han knappede indenfor Frakken, naar han skulde køre hjem — tænkte jeg mig, at Absalon eller de andre gamle Erkebisper maatte have set ud. Han gik jo for Resten ogsaa efter at have taget sin Afsked over til Katolicismen, og den har vel heller ikke staaet ham helt fjern, mens han var Præst. I hvert Fald husker jeg, at han en Gang, da der var Tale om en Præst, der havde holdt en mindre taktfuld Ligtale, med sin dybe Stemme erklærede: „Ligtalerne er Protestantismens Achilleshæl!“ Politisk set var han vistnok meget reaktionær. Jeg kan høre ham udtale: „De franske Revolutioner er Djævelens Værk!“ Og det forbavsede mig unægtelig noget, thi det var egentlig ikke det, min Fader havde lært mig. Han havde ofte skildret for mig, hvorledes Budskabet om Julirevolutionen 1830 havde virket elektricerende paa ham, saaledes som han skriver i sine Ungdomserindringer: „Det Ord Revolution slog ned som et Lyn fra klar Himmel, og det var langt fra, at jeg blev forskrækket. Det var den anden verdenshistoriske Begivenhed, der efter Slaget ved Navarino satte min Fantasi i Bevægelse og lod mig føle, at

der ogsaa i vore Dage skete noget, som det var værd at lægge Mærke til udenfor det Dagligdags og Hjemlige.“ Denne Udtalelse er i Grunden ganske betegnende for Forskellen mellem Tiden fra 1814—30 og Nutiden, hvis Ungdom unægtelig ikke kan klage over Mangel paa verdenshistoriske Begivenheder.

Den ældste Datter, Gyrithe Kofoed-Hansen, der blev gift med Kapellanen Pastor Bastrup, var en statelig ung Dame med et mægtigt lysblond Haar, som hun ved Selskaber bar udslogent. I min barnlige Fantasi blev hun Typen paa Vikingetidens unge danske Kvinder, som Søkongerne fra de danske Øer og Skaane, naar de kom hjem fra Togt, overlæsedede med Smykker røvede fra Helgenbilleder i kristne Kirker og Klostre i England og Frankrig. Ejendommelig var Kontrasten mellem hende og min Søster Thyra, der var sydlandsk mørk som en Spanierinde. De fremhævede hinanden, og det var dem næppe helt ubevidst. Ogsaa den ældste Søn, Otto, interesserede mig, vel nærmest fordi han var Søofficer og kunde anbringes i Kaptajn Marryats Romaner, hvortil kom, at han havde faaet Medaillen for Druknedes Redning. Jeg ser ham for mig, en stilfærdig og rolig Sømandstype, skabt til at staa paa Kommandobroen, sit Ansvar fuldt bevidst, saaledes som den Mand maatte se ud, der i Danmarks Skæbnetime i August 1914 uden Tøven paatog sig Ansvaret for Udlæggelsen af Minerne i Storebælt.

I Flintinge Præstegaard har jeg selv aldrig været. Jeg havde ingen jævnaldrende blandt Kofoed-Hansens store Børneflokk, og naar mine Forældre og Søskende drog til Flintinge, foretrak jeg at blive hjemme og lege med mine Kammerater i Idestrup. Men af Skildringer fra forskellig Side har jeg faaet Indtryk af et i høj Grad stilfuldt og kultiveret Hjem. I en Kronik i „Ekstrabladet“ har min Broder Thomas Graae for en Snes Aar siden beskrevet Kofoed-Hansens Studereværelse i følgende Linier:

„Hos Kofoed-Hansen var Studereværelset det største og hyggeligste Rum i den hyggelige og rummelige Præstegaard.

Over Skrivebordet fine Kobberstik af franske og italienske Mestre, langs Væggen mørke Mahognireoler med Bøger i

Tusindvis — vel en 4—5000. Teologi og Filosofi. Oldtidens Kirkefædre Side om Side med Spinoza og Feuerbach og Kierkegaard; Romerkirkens vægtigste Navne overfor Luther og Mynster og Martensen — af Grundtvig kun et Par Bind, deriblandt de saare mærkelige „Bibelske Prækener“ fra 1816, der er ukendte for de fleste saakaldte Grundtvigianere, selv en saa belæst Mand som min Ruskammerat Morten Pontoppidan.

Og saa var der i Kofoed-Hansens Bogsamling megen Skønlitteratur, ikke alene danske Klassikere (Oehlschläger, Heiberg og Paludan-Müller) og moderne Forfattere (Brandes, Ibsen og J. P. Jacobsen), men Verdens Hovedværker paa Originalsproget — Goethe og Heine, Jean Paul og Gutzkow, Musset og Victor Hugo, Byron og Sheley og Carlyle.“

Forsaavidt der ikke foreligger en Forglemmelse fra min Broders Side, turde det være ejendommeligt, at der blandt Skønlitteraturen hverken findes Shakespeare eller Dickens, Holberg eller H. C. Andersen.

For et Par Aar siden traf jeg en københavnsk Haandværksmester, der som purung var kommet i Flintinge Præstegaard og som gav sin Skildring af det Kofoed-Hansen'ske Hjem.

Han var en Nybodersdreng, hvis Forældre kendte Pastor Bastrup, der skaffede ham i Sadelmagerlære hos gamle Hansen i Nykøbing. For at det unge Menneske ikke skulde forledes til paa sine Fridage at søge slet Selskab, havde Bastrup arrangeret det saaledes, at han skulde tilbringe sine Søndage i Flintinge Præstegaard. Den lille Nybodersdreng var naturligvis ikke videre henrykt over hver Søndag at maatte vandre til Flintinge i Stedet for at muntre sig i Nykøbing med Kammeraterne. Udgaat fra et lille tarveligt, men gemytligt og formløst Nyboderhjem, virkede Præstegaardens stilfulde Højtidelighed og Fornemhed — Provstinden var en født Komtesse Moltke — ganske overvældende paa ham. Han var altid i en dødelig Angst for at komme til at begaa et eller andet forkert, navnlig ved Maaltiderne, der selvfølgelig foregik under helt andre Former, end han var vant til i Nyboder. Han var først lettet, naar han om Aftenen vandrede hjem til Nykøbing. Nu paa sine gamle Dage ser han Sagen paa en helt

anden Maade, og mener, at han har haft helt godt af som Dreng at komme i Berøring med den Kultur, der prægede Flintinge Præstegaard. Og der er vist noget om det. Han er i hvert Fald en særdeles stilfuld Fremtoning uden dog at have mistet Nybodersdrenge's joviale Humør.

Under et af mine Forældres mange Besøg i Flintinge hændte det midt under Aftensmaaltidet, at der udbrød Ild i Avlsbygningerne, der nedbrændte til Grunden, medens det lykkedes at redde Stuehuset. Vor gamle lukkede Vogn — et herligt Eksempel paa Datidens rædselsfulde Præstegaardskarosser — blev haardt medtaget ved den Lejlighed og min Fader, der under Arbejdet paa at faa den ud af Vognremisen, snublede og faldt over mod den brændende Bygning, fik et slemmt Brandsaar i Ansigtet og den ene Bakkenbart afsvedet. En af mine Søstre blev saa forskrækket, da hun saa ham falde over mod Ilden, at hun rædselsslagen flygtede fra Brandstedet helt ud paa Landevejen, hvor Henrik Mackeprang holdt med en af Rosendahls Landauere paa Vej hjem fra Sækkjøbing. Hun røg lige op i Vognen og bad om at maatte køre med til Nykøbing. Mackeprang fik hende dog saavidt beroliget, at hun vendte tilbage til Brandstedet og den øvrige Familie. Paa Stiftsprovsten gjorde Branden saa stærkt et Indtryk, at det ikke var ham muligt at huske, hvor Kirkebøgerne stod. I sin Forfjamskelse kom han slæbende paa en Overdyne i den Tro, at det var Kirkebøgerne. Det kunde min Fader ikke glemme, thi det første han tænkte paa, naar det gjaldt Ildløs i en Præstegaard, det var netop Kirkebøgerne. Nærmede et Tordenvejr sig Idestrup, det være sig ved Dag eller om Natten, var hans første Handling at anbringe alle Kirkebøgerne paa Gulvet i Studereværelset, omhyggelig indpakkede i et Tæppe. Saa tændte han sin lange Pibe og satte sig i Lænestolen rolig afventende Begivenhedernes Gang, parat til, om Lynet skulde slaa ned i Præstegaarden, straks at gribe Pakken og bringe den i Sikkerhed. Thi hvordan det ellers end gik, Kirkebøgerne skulde reddes.

Ingeborg Graae paa „Rap“

STORMFLODEN

En Begivenhed, der gjorde stærkt Indtryk paa mig i min Barndom, var Stormfloden den 13. November 1872.

Jeg husker mig selv staaende om Morgenen ved Spisestuevinduet og forfærdet se paa, hvorledes Stormen bogstavelig flængede Taget af Laden paa den anden Længe, jeg husker Klokkeren komme løbende ind for at fortælle, at han oppe fra Kirketaarnet havde set, hvorledes den oprørte Østersø havde skyllet sine Vandmasser ind over det flade Land knap en halv Mil Syd for Idstrup, og hvorledes man kunde se Folk sidde paa Tagryggen af Husene, medens Bølger slog op over Taget; jeg husker min Fader give Kusken Ordre til at spænde for, fordi han vilde ud for at se til sine betrængte Sognebørn. Jeg faar selv min Frakke paa, lister mig ud for at komme over til Legekammeraterne, Husmandssønnerne paa den anden Side Gaden. Lige udenfor Døren griber Stormen mig og fører min lille Person modstandsløst af Sted, jeg hører et Skrig, vender mit Hoved og ser i Sovekammervinduet min yngste Søsters skrækslagne Ansigt, mærker noget tungt og stort strejfe mit ene Øre og hører et Klask mod Stenbroen. Det er et af Tagets Overtræer, der er blæst ned, og som sikkert havde knust mit Hoved, om ikke min Søsters Skrig havde

faaet mig til at dreje det til Siden. Men jeg blæses videre ud gennem Porten, over Gaden og lige ind i Husmandens Tjørnehæk. En hastig galopperende Hests Hovslag overdøver Stormens Hysten, gennem den tomme Landsbygade jager i rasende Fart en Rytter, en dødbleg ung Mand, der synes jaget af Furier og forsvinder som et Lyn. Det er den unge Frederik Tesdorpf — faa Aar efter den populære Væddeløbsrytter, den danske Sejrherr over Svenskerne paa Eremitagesletten — der ved det første Budskab om Stormfloden har kastet sig paa en Hest for at ile til Ulykkesstedet. Lidt senere ruller en tung holstensk Vogn, forspændt et Par svære jyske Heste, gennem Landsbyen. Det er selve Eduard Tesdorpf, der er paa Vej Syd paa, hvor fire af hans Ejendomme er overskyllet af det fraadende Hav. Ud for Præstegaarden, hvor min Fader er kommet frem i Porten, standser Vognen, og jeg hører min Fader sige:

„Det er en forfærdelig Ulykke!“

„Jeg frygter, at det er endnu mere — en Nationalulykke!“ svarer Tesdorpf, og idet han til Afsked trykker min Faders Haand med sin store, rødblaå Arbejdsnåve, siger han, og det med en Stemme, der hverken er klynkende eller grædende, som den til daglig plejede at være, men præget af beslutsom Kraft:

„Der forestaar os alle et stort Arbejde!“

Og saa kører han videre, mens hans rastløse Hjerne arbejder paa, hvorledes man skal oprette den Skade, der i Øjeblikket synes uoverskuelig og ubodelig. Lidt efter kører ogsaa min Fader sammen med min Moder Syd paa til de Landsbyer i min Faders Sogn, som er ramt af Stormfloden.

Men oppe fra Kirketaarnet melder Udkigsmanden i Løbet af Dagen om ny Ulykker og ny Rædsler, om bortskyllede Huse, om Familier, der føres bort af Bølgerne paa de løsevne Tage, om Skibe, der staar ind over Land for at splintres eller gaa paa Grund, hele Sydfalster er et fraadende Hav og synes hjemfalden til fuldstændig Udslettelse. Henimod Aften kommer Naboen Anton Schmidt hjem fra Lolland, hvor han har været paa Dræningsarbejde, men ved Rygtet om Stormfloden er ilet hjem af Frygt for, at Havet ogsaa

skal naa Idestrup. Da han kommer til Broen over Guldborgsund, staar der Vagt for at advare ham, da selv den svære Bro anses for at være usikker, han agter ikke paa Advarselne. Det var dog værre, end han havde troet, at komme gennem Bølgesprøjtet over den svajende og knagende Bro. Tilbagetoget fra Dybbøl over Broen til Sønderborg var for intet mod dette at regne, siger den forhenværende Underofficer.

Næste Dag var jeg med mine Forældre ude ved et Par af de Landsbyer, der havde været overskyldet af Havet, saa de ødelagte Marker, Resterne af de bortskyllede Huse, Vrag af strandede Skibe, druknede Dyr og alskens Løvsøre, der laa spredt over Mark og Vej, og her talte vi med dem, der havde været „i Vandet“. Særlig mindes jeg en gammel Bonde, der fortalte om, hvorledes han tidlig om Morgenen havde været nede ved Østersøen, da den brød gennem det gamle Dige, og hvorledes han var løbet for Livet med Vandet i Hælene paa sig og var naaet hjem, just som Bølgerne skyllede ind over Gaardspladsen. Og de gamle Husmandsfolk, der viste os Hulerne, som Vandet havde boret i Lervæggen, og hvorigenem det var trængt ind i Stuen, hvor Borde og Bænke havde sejlet rundt mellem hverandre, medens Beboerne havde søgt Ly paa Loftet. Jeg læste i deres Øjne og hørte i deres Stemmes Klang Rædslen for Vandets Magt, men saa samtidig den Ro og Sindsligevægt, hvormed de nu, da Faren syntes overstaaet, straks begyndte at tage fat for at oprette den lidte Skade.

I Vinteren 1910, da jeg som Starter og Leder af Marielyst Østersøbad — der ligger paa den mest hjemsogte Strækning — i nogle Aar havde haft Lejlighed til at opfriske Barndommens Erindringer, skrev jeg paa Grundlag af, hvad jeg selv havde oplevet og hørt af andre, efterfølgende lille Skitse om Stormfloden.

Som et grønt Tæppe med hvide Borter hvilede paa det store Hav Bøtøs Græsgange, kantede af den brede Sandstrand.

Et ungt uberørt Land, opstaaet af Havet, ombølget, til Tider overskyldt af det, syntes Bøtø endnu ikke helt Land, men havde bevaret noget af Havets evig skiftende Bevægelse.

Kærtegnende snoede Østersøen sig om Øen, dovent kælende for

den, legende med den som en verdensferen, lidt raffineret Kvinde med sin unge Elsker. Koket lod den sine Bølgers spidse Tunger slikke den fine, hvide Strand, mens smaa forelskede Gisp fra Havets Dyb steg ind over Land. Aldrig saa man et Hav saa fredeligt som Østersøen ved Bøtø Strand, indsmigrende venligt, gæstmildt bydende sig frem, aandende Tryghed og Fred.

Men Hav er Hav.

Dybt paa Bunden af den blide, køligt kælne Østersø lurede Lidenskaben, Havets voldsomme Drift og Begær efter at tage Landet med Vold i et alt overvældende Favntag.

I Aarhundreder vuggede Bøtøs grønne Tæppe paa Østersøens Bølger, næsten ét med Havet. Kun i strenge Vintre kunde Isen skrue op paa Strandbredden en Kam af Isbjerge, der skarpt satte Skel mellem Land og Vand, men om Foraaret, naar Is og Sne smeltede, eller om Efteraaret, naar Østenstormen drev Vandmasserne fra den botniske Bugt ned i Østersøen, slettedes alle Skel, og Vandet skyllede ind over det flade Land, der deltog i mange smaa Øer.

Paa Øerne laa Bøndernes lave Gaarde, hvor Bøtøboen levede sit frie, sunde Liv. Han elsked Havet og nærede ingen Frygt, selv om det af og til lidt nærgaaende aflagde et Besøg helt inde i Gaardene. Som et Barn af det store Hav færdedes han tidlig og silde ude i Naturen, fortrolig med dens inderste Væsen. Kun i de mørke Efteraarsaftener, naar Østenstormen jog henover Øen, holdt Bøtøboerne sig helst hjemme, thi da var det saare vanskeligt at finde Vej mellem de mange Strømme, der flød ind over Landet. Man var henvist til at lade Hestene selv raade, og hændte det slig en Aften, at „Malpytten“ drev sit Spil, da var man ilde faren.

Malpytten var Bøtøs onde Aand.

Formummet som en hvid Hest ledte den i Mørket Køretøjets Forspand ud i Uføret, saa Vognen væltede, og det hændte, at baade Folk og Fæ druknede.

Det var Malpytten, der var i Østenvinden, naar den flængede Taget af Huset.

Og det var Malpytten, der i Augustnattens Taage drev de forvildede Lam ud i Havet mellem Øen og Falster, hvor de ynkelig omkom.

Men ellers gled Livet hen i fredelig Tryghed og sund Velvære.

Lægen kom aldrig paa Bøtø, thi Bøtøboen var altid frisk og rask, og Fogeden saare sjældent, thi Vejen var ham altfor besværlig.

Lykkelig og tilfreds levede Bøtøboen, lidt uden for almindelig Lov og Ret, tæt hvilende sig ind til Østersøen den store tilsyneladende godmodige og fredelige Nabo.

Men Hav er Hav.

I tre Novemberdøgn havde det blæst en stiv Vestenstorm. Store forrevne graa Skyer fløj med Stormens Hast hen over Øen og videre ud over Østersøens urolige Bølger. Vandmasserne piskedes til Flugt mod

Øst, saa at Vandstanden Dag for Dag, Time for Time, blev lavere og lavere, indtil man tilsidst kunde se tredie Revle hist og her skyde op mellem Bølgerne som et kæmpemæssigt Havdyrs Ryg.

Ved Midnatstid paa det tredie Døgn sprang Vinden pludselig om til Øst, Stormen tog til i Styrke og jog med uimodstaaelig Kraft alle de store Vandmasser, der i de tre Dage var pressede op i den botniske Bugt, tilbage til Østersøen. Under Stormens Hylen væltede Bølgerne brølende og skummende som et Vandfald fra Mammuth-Tiden ned mod det værgeløse Land. Som den Gang Østens Folk under den store Folkevandring lig en ustandselig Stormflod skyllede ind over Vestens Lande, de forreste pressede frem af dem, der kom bagefter, og alle piskede frem af en uimodstaaelig Naturmagt.

Men Bøtøboen sov sin vante rolige Søvn, dybt begravet under mægtige Dynere og ikke ænsende Stormens Hvinen hen over Gaarden og dristige Greb i det straatækte Tag. Han frygtede ikke sin gamle Nabo Havet, med hvem han fra Arilds Tid havde levet i god Forstaaelse.

Det var kulsort Nat og en Storm, som om alle onde Aander var sluppet løs, da Karlen paa Gaarden Marielyst i den tidlige Morgenstund var oppe for at fodre Hestene. Dyrene var urolige og opkræmte, som forudandede de en kommende Ulykke, og den kulrede Hoppe huggede uophørligt sit hvide Hoved op og ned, saa Jerntøjret raslede omkap med Stormen, der i rasende Fart strøg langs Ydermuren. Hoppen var hans Sorgens Barn. Hun var slem til at rive sig løs og voldte ham idelige Kvaler. Lidt bange for hende var han tilmed, thi med usikker Overtro var han ikke fri for at mistænke hende for at være selve „Malpytten“. „Østersøen bliver nok haard i Dag,“ mumlede han, og huskende paa, at det var bedst at faa Vognen, der stod ude paa Malkepladsen, ind i Gaarden, mens Tid var, jog han Drengen ud af Dynerne, og med fælles Anstrengelser fik de presset Porten op.

Med et drønende Brag blæste den i efter dem, Lygten slukkedes, og de stod ude i Nattens bundløse Mørke, fortumlede af Uvejrets Larmen, mens Stormen i første Øjeblik ganske tog Vejret fra dem og nær havde revet dem om. De maatte støtte sig til Gaardmuren, der sukkede og ryttede under de ustandselige Angreb.

„Jeg lugter Østersøen,“ sagde Drengen, der først fik Mælet igen.

„Ja, og jeg kan s'gu føle den!“ svarede Karlen, „for jeg bli'r vaadskoet.“

Efterhaanden som Øret vænnedes til Larmen, skælnede de ogsaa den hvislende Lyd, hvormed de første Vandstrømme gled frem gennem Sandet og det tørre Græs med lynsnar Hast som Uhlaner, hvis Ankomst bebuder den store Hærs Fremmarch.

Pustende og asende, mange Gange lige ved at opgive Ævret, trak de Vognen inden for Porten og gik derefter ind til Husbond for at berette om Stormen og om Østersøen, der stod udenfor Porten og vilde ind.

„Ja, det har hun gjort saa tidt,“ lo Husbond, „nu skal jeg gaa ud og snakke med hende.“

Og sindig og rolig uden at ænse Stormen eller den begyndende Regn, gik han ud og stængede Porten med den store Tværstang, som man inde paa Land plejede at sætte for af Frygt for Tyve og Omstrefere, men som ellers ikke var i Brug ude paa den fredelige Ø.

„Nu har jeg lukket forsvarlig a' for Østersøen, nu ka' hun gaa over og vække dem paa Nørrevang!“ grinte Husbond, da han kom tilbage, og de satte sig alle tre med god Appetit til Morgenmaaltidet, som Husmoderen og Pigerne havde bragt ind.

Udenfor tager Stormen til i Styrke, den kaster sig, som i vildt Raseri mod Huset, river og rusker i Taget, farer under vilde Krigshyl ned gennem Skorstenen, mens Regndraaberne som Hagl smælder mod de smaa Ruder og Uvejrets Larmen ganske overdøver Køerne og Hestene, der ude i Staldene brøler og sparker i stedse stigende Angst, uden at nogen hører deres Varsler.

„Det er dog et Herrens Vejr!“ siger Konen, der sammen med de to blege og forskræmte Piger tyer ind i Stuen til Mandfolkene, „ude i Køkkenet er det, som om store Bølger slaar mod Murene.“

„Det lyder ude fra Havet, som ringede de til Begravelse med store Kirkeklokker!“ kommer det gysende fra den yngste af Pigerne.

„Naa, naa, tøv lidt, I Fruentimmer maler nu ogsaa altid Fanden paa Væggen, Østersøen, hende kender jeg, hun holder sig nok i Skindet.“

Husbond har knapt talt ud, da et Vindue ud imod Haven slaas ind, Ruder og Sprosser rasler henad Gulvet, Stormen kaster sig med et skærende Sejrsrhvin ind i Stuen, slukker Lysene, hvirvler Forhængene fra Aftægtsmandens Alkove ud over Stuen og smækker med Brag Køkkendøren op. I det svage Skær fra den flimrende Køkkenlampe ses i Vinduesaabningen en blodig Haand og et ligblegt Ansigt med lange vaade Haartjavser ned over et Par rædselsslagne Øjne. En Mandsperson svinger sig gennem Aabningen ind i Stuen og staar aandeløs hivende efter Vejret.

„Østersøen,“ stønner han, „Østersøen er over os.“

Karlen og Drengen har rejst sig og stirrer paa ham med aabne Munde og Angst i Blikket, Pigerne trykker sig rystende sammen, fra Sovekamret kommer Børnene grædende ind med store forskrækkede Øjne, holdende hinanden i Haanden, og fra Alkoven stikker Aftægtsmanden sine gamle, krogede Ben med de tykke, hvide Uldebukser ned paa Gulvet.

„Vandet,“ stammer den Fremmede, „er brudt over alle Vegne — jeg var ude ved Sandbankerne — det var først smaa, lave Strømme — men saa væltede det frem i store Bølger — jeg har løbet for det, løbet for Livet — jeg kunde ikke naa hjem, saa løb jeg herhen — Vandet — lige i Hælene paa mig.“

En Stormvind smælder Forstuedøren ind, en mørk Strøm af Vand glider ilsomt hen over Gulvet, først lang og smal bugtende sig som en

Slange, saa bredende sig til alle Sider, indtil hele Gulvet er oversvømmet af det hurtigt stigende Vand, og gennem den aabne Dør trænger fra Stalden trods Uvejrets Larm et mangestemmigt Brøl, fuldt af Dødsangst ind i Stuen.

De staar alle blege og stive, anende den kommende forfærdelige Ulykke, men Hunden, der er kommet ind med Vandet, pibende søger hen til Karlen, og Moderen trykker de grædende Børn ind til sig. Rolige og fattede er kun Aftægtsmanden, der med Alkoveforhænget flagrende om Ørene bandende søger at fuldføre Paaklædningen, saa hurtig de gamle, stive Fingre ævner det, og Husbond, der efter endt Maaltid har rejst sig, og nu sindig og bestemt giver sine Ordre. Døren stænges, Vinduet dækkes paa bedst mulig Maade, Børnene bringes i Klæderne, og for en Sikkerheds Skyld bliver der ført Fødevarer og Sengklæder op paa Loftet.

Man er forberedt paa alle Muligheder.

En Tid synes det, som om Vandet ikke mere stiger inde i Stuen, hvor de nu alle er samlede. Paa Bordet sidder Mandfolkene, paa Bænken langs Gaardmuren Pigerne med Benene trukne op og i Alkoven Moderen med Børnene. Aftægtsmanden har faaet tændt sin Pibe og fortæller om, da Østersøen i hans Barndom var inde i Stuerne.

„Da var hun Krafted'ne meget værre end som i Dag.“

Udenfor bruser Havet løs mod Huset, Bølgerne klasker op ad Murene, saa Bindingsværket rusker og knager. Skumsprøjtet slaar paa Vinduerne om Kap med Regnens tunge Draaber. Overtræerne flænges fra Tagrygningen og slynges med et Smæld i Bølgerne, som naar en Bøje kastes ud fra et stort Skib, eller en Svømmer fra den høje Vippe vil springe paa Hovedet i Vandet, men fejler Springet og rammer Vandfladen med hele Kroppen. Et Sted er et Vindue revet op og slaas i paany, saa Ruderne klirrende falder ud, og fra Stalden trænger Køernes Brølen sig frem stedste højere og højere i stigende Angst.

Lidt efter lidt stiger ogsaa Vandet i Stuerne efter at have boret Huller i Murene og undermineret Grunden. Pludselig klasker et vældigt Bølgeslag mod Gaardmuren, et Brag, et flerstemmigt Skrig, et Plask, Murens Fyldning er presset ind, og Pigerne, der sad paa Bænken, er med Benene i Vejret gaaet paa Hovedet i Vandet, der bruser ind i Stuen. Synet af de to Par ikke altfor paaklædte Kvindeben lader Karlen og Drengen for et Øjeblik glemme Situationens Alvor. Et kort Skraldgrin lyder fra dem begge, men standser paa Halvvejen, og dobbelt omsorgsfulde hjælper de Pigerne op igen.

Nu er Loftet et nødvendigt Tilflugtssted. Den sidste, der forlader Stuen, er Husbond. Han gaar først, da Fyldingerne mod Haven styrter ned, og Vandet, mens Dagen graa og trist bryder frem, frit fra alle Sider bølger gennem Stuehuset. Staaende paa Trappen kaster han et sidste Blik paa det gamle Asketræsskab med de svære Døre, der fylder hele den ene Væg og har staaet i Stuen fra Ejer til Ejer lige fra den Dag, da den gamle hollandske Nybygger opførte Gaarden og tømrede

Skabet med de kunstfærdigt udarbejdede Fyldinger. Mens Stole og Borde sejler om og slynges fra Væg til Væg, staar det ene fast og urokkelig, uimodtagelig for Bølgernes Angreb.

Med frit Spillerum strømmer Vandet fra alle Sider ind paa den firkantede Gaardsplads, hvirvlende rundt som en Malstrøm, paa hvis Bølger tumler om Møbler og Husgeraad, Fjerkræ og Levnedsmidler og midt i Malstrømmen med højt hævet Hoved den kulrede Hoppe, der har revet sig løs og reddet sig ud af Stalden, ene af alle Dyrene.

Med dumpe Plask styrter de øverste Fyldinger en for en ned i Bølgerne og med et Brag, der overdøver Stormen og Havet, ramler Skorstenen sammen, knusende Loftet over Stuchuset, og rivende Taget med sig. Den østre Længe synker sammen, og Taget slynges over mod Ladebygningen, der knager og brager i alle Ledemod.

Fra Loft til Loft har Beboerne maattet fortrække. Tilsidst er der tilbage kun Høstænget over Stalden, hvor der nu er dødsstille. Vejen hertil gaar over Portaabningen, og Karlen og den fremmede Mand vover den først, holdende hinanden i Haanden, i Bølgerne til Halsen, hvert Øjeblik i Fare for at rives ind i Malstrømmen. De slipper op paa Høstænget, og af Stænger og Lægter dannes en Bro, ad hvilken de andre møjsommelig En for En kryber over. Fødevarer og Sengklæder har man maattet lade i Stikken, da Skorstenen faldt. Kun Aftægtsmanden har bjerget sin Dyne og sin Tobakskasse.

Krybende sammen i Høet søger de, tæt trykkende ind til hverandre, Læ mod Stormen, der suser ind gennem Aabningerne i Taget, rivende, ruskende og flænsende i det, saa at de hvert Øjeblik venter, at det skal slynges væk. Vandet naar helt op til Tagskægget, og fra Portaabningen staar Skumsprøjtet ind over Høstænget. Et hvidt Hoved viser sig over Bølgerne, og baaret frem af et Bølgeskvulp slynges en Gris op i Høet. Den ryster sig med et Grynt, ser lidt frem for sig med en betænkelig Mine og kryber saa ned ved Siden af Karlen og den pibende Hund. Fra Dueslaget, der tumles rundt i Malstrømmen, flagrer et Par forpju-skede Duer ind under Taget, og paa den anden Side Portaabningen sid-der en Kat med to Killinger, alle tre ynkelig mjavende.

Men udenfor vælter Stormfloden skumsprøjtende videre, som et milelangt Hærtog, der for fuld Musik og under vild Sejrsjubel stormer frem over Slagmarken, efterladende Rædsel og Død paa sin Fart frem-efter, væltende alt, hvad der gør Modstand, over Ende.

„Aah, Herre Jesus!“ skriger en af Pigerne og peger gennem det sønderflængede Tag over mod et af Nabohusene paa Stouby Ø. Taget er blæst af, og paa det nøgne Loft ses en Mand løbende sanseløs frem og tilbage, snart løfter han Armene op mod Himlen, snart synes han at kalde paa dem, der er blevet nede i Stuen, indtil han tilsidst i stum Fortvivelse sætter sig ned med Hænderne for Ansigtet. En vældig Bølge river det gamle Hus med sig, og klamrende sig til Resterne af Loftet føres han i rasende Fart hen forbi Gaarden, saa skilles hans skrøbelige Flaade, brydes itu, og han forsvinder i Bølgerne, der i For-

vejen har opslugt hele hans Familie og ikke levnet Sten paa Sten af hans Hjem.

Paa Høstænget vender de sig i angstfuld Gru bort fra Havet, en Stund vover de ikke at se ud, men lidt efter drages Blikket paany mod Stormfloden, der nu er Herre, saa langt Øjet rækker. Nye Rædsler drager forbi de Indespærredes Øjne.

Paa Taget af et Hus driver en Familie ned mod Gaarden, en Kvinde med flagrende Haar og et spædt Barn paa Armen, en Mand og en lille Dreng. Taget skilles, Manden og Drengen opsluges af Havet for Kvindens Øjne, mens hun paa Resterne af Taget føres videre, indtil ogsaa hun med sit spæde Barn forsvinder i Havet.

Det er, som var den yderste Dag inde.

Med plafrende Sejl staar et stort Skib ind over Land, styrende lige mod Gaarden, som vilde det sejle den ned.

„Nu er det ude med os!“ raaber Karlen. Men hundrede Alen fra Gaarden gør Skibet pludselig en brat Vending, ret som Styrmanden først nu opdagede, at han var inde over Land og vilde forsøge at slippe ud. Et Øjeblik staar det stille, saa skyller en Kæmpebølge hen over det, Skibet kæntrer, splintres som Pindeværk, mens Besætningens Skrig lyder ud over Havet.

Et Hoved dukker op, hvor Skibet er forsvundet, en Mand, en dygtig Svømmer, kæmper sig gennem Stormfloden frem mod Gaarden. Han naar en ung Pil, til hvis Top han klamrer sig for at samle Kræfter, den bøjer sig for hans Vægt, og ustandselig dukkes han ned under de fremvæltende Vandmasser. Saa rammer et Stykke Tømmer, en Vragstump, ham i Hovedet, han slipper Taget, og med knust Hoved slynges hans Legeme hen imod Gaarden, som en Bold kastes det af en Bølge op paa Taget, hvor den næste Bølge, som i lystig Leg, griber det i sine stærke Arme og kaster det ud i Dybet paa ny.

Et halvt opløst Halmlæs sejler forbi paa dets Top sidder en gammel Mand med en Kat, et Øjeblik standses det af et højt Piletræ, i hvis Krone en islandske Uldrøje er blevet hængende. Man ser den Gamle med sin Kæp hale Trøjen til sig, saa sejler han videre paa sit usikre Fartøj, travlt beskæftiget med at trække i sit ny Klædningsstykke.

„Det var lige meget min ny Trøje, han huggede,“ sukker Aftægtsmanden, der længe har været tavs. „Det er nok ellers over Middag,“ fortsætter han, da ingen svarer ham, „men Mad faar vi vel ikke i Dag, saa man kan vist lige saa godt tage Middagsluren med det samme.“

Og han kryber ned i Høet med den halvvaade Dyne over sig.

„Nu vil jeg krafted' me sove, enten jeg saa vaagner i Himmerig eller i Helvede.“

Det varede ikke mange Minutter, før hans Snorken forsøger at overdøve Stormen.

Uvejret synes at tage af.

Havet begynder at blive mæt. Det har prøvet sine Kræfter, væltet

hen over Landene, bredende Ødelæggelse over alt, slugende, hvad der er kommen det i Vejen.

Nu begynder det at falde til Ro, Regnen er hørt op, Stormen flænser ikke mere i Taget, og de høje, skumsprøjtende Bølger afløses lidt efter lidt af lange Dønninger. Men endnu staar Vandet helt op til Taget.

Forkomme og forsultne ligger Gaardens Beboere sammenkrøbne i Høet i stadig Frygt for, at Uvejret skal tage fat paa ny. En Dønning skyller et Brød op gennem Portaabningen. Det modtoges som et godt Varsel og deles ud mellem alle, selv Grisen faar sin Part.

Husbond har længe siddet ved Portaabningen, spændt iagttagende Vandets Bevægelser; Udtryk af Haab og Tvivl har vekslet paa hans Ansigt, men til sidst afløses Tvivlen af Sikkerhed, og med ét springer han op: „Glæd jer Folk, nu er Vandet sunket en Tomme!“

Langsomt, men sikkert, falder Vandet. Der er atter Ro over Naturen.

Den sammenkrøbne Klump i Høet begynder at røre paa sig. Grisen snøfter rundt, og Tjenestedrengen er paa Færde alle Vegne, kiggende ud gennem Hullerne i Taget, der ligner et Sold.

„Nej, se den kulrede Hoppe, hun staar oven paa Grisehuset!“ raaber han.

Og ganske rigtig, der knejser Hoppen med højt hævet Hoved, ry-stende af Kulde, men frelst — ene af den stolte Besætning.

„Det kommer a' det, at hun altid har villet rive sig løs,“ forklarer Karlen, „det gaar ikke efter Fortjeneste her i Verden — de skikkelige Bæster er alle druknede, men det Skaberak er ene sluppen godt fra det!“

Og ude fra Stalden hører man den dumpe Lyd af de døde Kreaturers Legemer, der af Dønningerne kastes mod Spiltov og Vægge.

Men Vandet falder, og lidt efter kan Drengen melde, at nu ser han Toppen af de unge Graner, som Konen og Pigerne plantede en Paaske-dag for Aar tilbage.

„Gud ske Tak!“ siger Konen, „saa véd vi da, at Vandet synker. Jeg synes, det er ligesom Duen, der bragte Olivebladet til Arken!“

Endnu staar Vandet dog højt over Øen, og man spejder op imod Væggerløse, om der ikke skulde komme Baade for at redde dem ud fra den farlige Stilling. Man gruer for en Nat paa Havet, og man frygter for, at det atter skal rejse sig.

Det er bleven Aften, da en Fiskerbaad fra Hasselø naar ned til Gaarden og tager dem alle om Bord. Man er ikke længe om at komme i Baaden. Den sidste er Aftægtsmanden.

„I har vel Tobak med Jer,“ siger han, „for min er s'gu bleven lidt fugtig!“

Vandet er nu ganske stille, blankt og roligt ligger det hen over det hærgede Land. I Maaneskinnet glider Baaden gennem Pilehegnene over Markerne, forbi Ruiner af sammenstyrtede Huse og Gaarde, snart stødende paa Lig af Dyr og Mennesker, snart bøjende af for et Skab, et Bord eller et Stykke Vragtømmer, somme Tider lige ved at blive

siddende fast i et ubestemmeligt Virvar af Rester af Huse, Halm og Husgeraad og døde Dyrekroppe.

Der gaar en kold Gysen gennem Menneskene i Baaden, naar Liget af et Menneske sagte stryger langs Siden af Baaden eller man passerer et Træ, i hvis Grene hænger et dødt Legeme.

Oppe i Væggerløse skimter man Lyset fra en Bondegaard — det styrer man efter — og paa en af Sandbankerne ved Stouby tegner sig langt inde paa Land i det skarpe Maanelys den mørke Silhuet af et stort Skib, der er stødt paa Grund inde mellem Pilene.

Hvem skulde have troet, at dette hærgede Land efter et halvt Aarhundredes Forløb skulde være forvandlet til et Badested, beliggende i en pragtfuld Skov og med op imod Hundrede Sommervillaer spredt ind imellem Træerne. Alt-sammen i Ly af Diget, der Natten mellem den 30. og 31. December 1904 stod sin Prøve, thi den Nat stod Østersøens Bølger lige saa højt over det flade Land som Stormflods-dagen. Men Diget holdt.

Halvandet Aar senere aabnedes Marielyst Østersøbad og dermed begyndte en ny Æra for Bøtø — det gamle Storm-flodsland.

MONRAD

I

Blandt de Mænd, der kom i Idestrup Præstegaard, er der to, som jeg finder særlig Grund til at dvæle ved, fordi de, hver paa deres Omraade, i alleregentligste Forstand har været med til at grundlægge det moderne Danmark: Grundlovens Giver, Københavneren D. G. Monrad, og det danske Landbrugs Fader, Hamburgeren Eduard Tesdorpf — højst forskellige, men begge nyskabende Personligheder.

Da Monrad den 28. Marts 1887 stille og rolig uden Døds-kamp afgik ved Døden, siddende i sin Lænestol i Nykøbing Bispegaard, havde alt, hvad han gennem et langt Liv havde kæmpet for og viet sin enestaaende Arbejdskraft, lidt Nederlag.

Grundloven, som han havde skrevet, og den almindelige Valgret, som han havde trodset igennem, var sat ud af Spillet, et Par Maaneder forinden havde Venstre ved Valget til Folketinget lidt et føleligt Nederlag, der i høj Grad styrkede Reaktionen.

Ikke bedre var det gaaet med Løsningen af det slesvigske Spørgsmaal ved en national Deling, som han havde forfægtet som Martsminister. Den syntes for evige Tider skrinlagt.

Hans mange Modstandere betragtede ham som en Fortidslevning, hvis hele Virksomhed havde været en Misforstaaelse.

Udviklingen ude og hjemme i de fyrretyve Aar, der er forløbet efter hans Død, har været hans Idéer mere gunstig end hans Modstanderes Dom — Grundlov og Valgret og Løsningen af det slesvigske Spørgsmaal er ordnet, som han vilde det i 1849.

Da jeg forleden i Nykøbing passerede den gamle Kirkegaard, som nu delvis er sløjfet for at give Plads for den „Højbro“, som Byens Udvikling kræver, tænkte jeg uvilkaar-

lig: „Hvorledes vil det gaa Monrads Grav — vil den blive skaanet?“

Det viste sig, at Udviklingen ogsaa paa dette Punkt havde været ham gunstig, saaledes at han, den i Livet stærkt omtumlede, efter Døden kan hvile i Fred i den By, hvortil han trods alle Livets Omskiftelser følte sig fast knyttet. I en Valgtale i 1861 udtalte han selv dette i følgende Vendinger:

„Jeg har i femten Aar været i mange forskellige Stillinger, Landsbypræst, Minister, Biskop, Overskoledirektør, to Gange Minister, tre Gange afskediget, og nu er jeg atter Minister. De vil derfor ikke finde det underligt, at jeg ikke betragter min udvortes Stilling som et Hjem, men som et Herberge, hvor jeg tager Ophold kortere eller længere Tid, og hvori jeg netop, fordi jeg ikke ved, hvor længe jeg bliver der, søger at faa gjort saa meget Arbejde, som jeg kan overkomme. En Stilling betragter jeg imidlertid som ganske anderledes fast, som en Egenskab, der følger mig, hvorledes det end iøvrigt maatte gaa mig i Verden, det er den at være Folketingsmand for Maribo Amts fjerde Valgkreds.“

Han anede ikke den Gang, at han kun fem Aar senere som en Landflygtig skulde drage til en fjerntliggende Verdensdel paa den anden Side Jordkloden.

Man maa haabe, at Byens Udvikling ogsaa i Fremtiden maa vise sig skaansom overfor Monrads Grav, thi ligesom Rasmus Claussen og Eduard Tesdorpf fortjener han et synligt Minde paa Lolland-Falster, hvor han ganske udenfor hans Virksomhed som Statsmand særlig nedlagde et betydeligt Arbejde paa Forbedring af Skolevæsenet, som han viede sin usvækkede Arbejdskraft, da han efter Hjemkomsten fra New Zealand anden Gang var Biskop.

Han var i min Barndom en hyppig Gæst i Idestrup Præstegaard, og jeg har ofte hørt ham drøfte Skolevæsenet med min Fader, der selv var skoleinteresseret og som i Flensborg havde haft rig Lejlighed til at udvikle sine Evner paa dette Omraade.

I Modsætning til mange af hans Samtidige blandt de „kjoleklædte“ Akademikere, nærrede han stor Respekt for Almueskolelærerens Gerning, men han mente, at denne ikke

som i gamle Dage skulde gaa ud paa at proppe Børnene med Udenadslæren af mangt og meget, som de ikke forstod og ikke havde praktisk Brug for i Livet, men at den skulde gaa ud paa — som han engang udtrykte sig i Rigsdagen — „at føre Barnet paa en let og fattelig Maade ind i Verden og i de forskellige Forhold, som omgiver det.“

Hans Reformere vakte vel nok i Begyndelsen en Del Bestyrtelse blandt Lærerne, som naar han ved Visitatsen slet ikke brød sig om den almindelig brugte Diktatskrivning, man gav sig til at fortælle Børnene en Historie, som de saa skulde gengive efter Hukommelsen. Han vilde se, om de selv kunde tænke. Og han glædede sig ved fra Visitats til Visitats at se, hvorledes hans Reformere bar Frugter. Naar han kom til Middagsbordet i Præstegaarden efter endt Overhøring i Idestrup Skole, var han altid i straalende Humør, og det var intet Under, thi Læreren Alfred Betz var ikke alene en fremragende Skolemand i al Almindelighed, men han, der før han blev Lærer, havde været Skriver paa Gods- og Herreds-Kontorer og i fem Aar staaet bag Disken i en københavnsk Urtekrambod, var en udpræget Praktiker, og dette tiltalte netop Monrad, der som Skolemand i høj Grad viste praktisk Sans. Alfred Betz forstod at lære Børnene at regne og at udtrykke deres Tanker skriftligt. At dette sidste vurderedes højt af Monrad — den gamle Journalist fra Fyrreerne — var en Selvfølge.

Forøvrigt morede det Monrad, at Pigerne i Idestrup Skole var dygtigere end Drengene — det var Hanne Wippert, Karen Margrethe Kusk, Frederik Krogs Datter fra Tjæreby, og et Par andre, som var Betz's Stolthed. Naar Monrad saaledes holdt Visitats, boede han de Dage, denne varede, i Præstegaarden og var som Gæst enestaaende elskværdig og fordringsløs. Da min Moder saaledes en Gang havde stillet en Chaiselongue ind i Gæsteværelset, for at han kunde tage sig et Hvil, naar han kom fra Visitats, erklærede han, at det var at gøre alt for megen Stads af en „gammel Student“:

„To Stole, en jeg kan sidde paa, og en jeg kan lægge Benene op paa, er nok for mig!“

II

Da Mourad efter sin frivillige Landflygtighed vendte hjem fra New Zeeland og for anden Gang tog Lolland-Falsters Bispestol i Besiddelse, var han, som bekendt, en saare omstridt Mand. Selv om det ikke blev sagt højlydt, kunde man dog Mand og Mand imellem høre ham betegne som Landsforrædder. Intet kunde være mere taabeligt og uretfærdigt, men naar Mennesker er Nationalister, er de nu en Gang ikke tilregnelige.

Men rent bortset fra denne „historiske“ Baggrund var Monrads Ydre og hele Optræden i allerhøjeste Grad egnet til at gøre ham omdiskuteret.

Naar han selv Kusk med den svære Krop i en gul Støvfrakke rullede gennem Landsbyerne i sin lille Gig, lignede han i hvert Fald paa Frastand nærmest en Landhandler eller Slagter, ogsaa af den Grund, at han lod sin lille raske Hest strække ud det bedste, den formaaede. Det fortæltes, til Forargelse for mange som Tegn paa manglende biskoppelig Værdighed, at han en varm Sommerdag paa den to Miles Strækning fra Saxkjøbing til Nykøbing havde holdt det grevelige Firspand fra Hardenberg Stangen med sin lille Enspænder, Greverne var i de Tider endnu vant til, at alle ærbødig veg til Side og lod det højadelig Firspand komme forbi. Baade Greven og hans Kusk var derfor ganske selvfølgelig fuldstændig rystede over denne samfundsomstyrtende Landhandler, der trodsede Kuskenes varskoende Knalden med Firspandspisken, og lod sin lille Hest trave midt ad Vejen, saa at det var umuligt at komme forbi. Det skal have været et meget pudsigt Syn, da Bispens Enspænder i susende Fart fløj gennem Nykøbing med Grevens Firspand lige i Hælene. Det var endnu en Gang den aarhundredgamle Kamp mellem Adel og Gejstlighed, og, som saa ofte før, trak Adelen ogsaa her det korteste Straa.

Jeg mindes, at Historien morede min Fader, der satte Mourad meget højt, og hos hvem den mærkelige Biskop altid var en kærkommen Gæst. Ellers var de fleste Præster og Skolelærere alt andet end henrykte over den høje Foresattes uanmeldte Besøg, og de rystede af Skræk, naar det rygtedes, at

Giggen og den gule Støvfrakke var set i et af Nabosognene. For mangen en Stymper var det en Tortur at staa Ansigt til Ansigt med Monrads Hersker- og Tænkerhoved med det hvasse gennemborende Blik under de svære Bryn og det ironiske Smil om den fyldige Mund. Desværre giver ingen af Malerierne og heller ikke Fotografierne noget virkeligt karakteristisk Billede af denne mægtige og ejendommelige Personlighed, der kunde være ubehagelig maliciøs, men ogsaa charmerende og indtagende fordringsløs.

Han kom i Idestrup Præstegaard, ikke blot som den høje Foresatte, men ogsaa selskabeligt og venskabeligt hos den politiske Meningsfælle og satte øjensynlig Pris paa begge mine Forældre. En af hans Morskaber i Selskabslivet var at bringe sine Medmennesker og navnlig Kvinder ud af Ligevægt ved at komme bag paa dem med pludselige Samvittighedsspørgsmaal. Dette opgav han hurtig overfor min Moder, til hvem han en Gang med virkelig Beundring sagde:

„Jeg har aldrig truffet en Kvinde med en saa normalt tænkende Hjerne!“

Han kunde, naar han var i det Humør, være kaad som en tyveaarig Gamin og hans Bordtaler kunde være adskillig mere flabede end biskoppelige. Jeg ved ingen anden, jeg paa det Omraade bedre kan sammenligne Monrad med end Gustav Esmann. Hans smaa private Ondskabsfuldheder var ogsaa ægte Esmannske. Saaledes erindrer jeg at have hørt ham sige om en kendt Højrepolitiker.

„Han ser ud som en Sølvdaler, men han er vist kun en forsvølv Kobbermønt!“

En anden Gang, da en ung Godsejer blev omtalt som en ualmindelig smuk Mand, bemærkede Monrad:

„Ja uden paa et Porcelæns-Pibehoved!“

Paa den anden Side kunde han som Prædikant hæve sig til en svulmende gammeltestamentlig Patos, der kunde virke imponerende, men samtidig lovlig meget mindede om den „überschwengliche“ Svulst, der kendetegnede tysk Skuespil-kunst før Josef Kainz, og som, naar Bevægelsen greb ham og han blev graadkvalt, overskred Skønhedens Grænser. Men

ogsaa da havde man Indtryk af en mægtig Personlighed og et ikke mindre stærkt Temperament.

Mit første Møde med ham var saare pudsigt.

Kort efter, at han anden Gang var blevet Biskop i Nykøbing, var der Præstekonvent hjemme, og han blev da inviteret med, for at Præsterne kunde gøre hans Bekendtskab. Naturligvis vilde jeg gerne paa nært Hold se denne mærkelige Mand, der efter Sigende havde været lige ved at blive ædt af de Vilde paa New Zeeland. Da jeg imidlertid ikke brød mig om at staa fint paaklædt og sige Goddag til alle de mange gejstlige Herrer, havde jeg tilbragt Dagen ude i det fri blandt Legekammeraterne i Landsbyen, men ved Aftenstid listede jeg mig ind i et lille Kabinet, der stødte op til den store Sal, hvor alle Præsterne sad i Røg og Damp drøftende kirkelige Anliggender og faglige Interesser. Jeg fik lige aabnet Døren paa Klem og skulde til at kigge ind, da jeg hørte Stemmer, der nærmede sig fra Værelserne paa den Side af Kabinettet, hvor blandt andet min Faders Studerekammer laa. Jeg var fanget, og der var ikke andet at gøre end at smutte ind under Sofaen. Et Øjeblik efter træder Monrad ledsaget af Stiftsprovst Kofoed-Hansen ind i Kabinettet og slaar sig ned i — Sofaen.

Den stod lige op imod Kakkellovnen, og der var skrækkelig varmt. Jeg maatte derfor, da de to Prælaters Samtale trak ud, af og til stikke Hovedet frem for at faa frisk Luft, maaske ogsaa for at lytte til de Visdoms Ord, der flød fra deres Læber. Pludselig bøjer Monrad sit Løvehoved ud over Sofakanten for at spytte. Jeg fik Hovedet til mig i en Fart, undgik heldig Spytklatten og var tilsyneladende ikke blevet opdaget, men stikke Hovedet frem og trække frisk Luft, turde jeg ikke mere. Der gik en rum Tid og jeg blev mere og mere varm i Hovedet. Omsider kom min Moder ind i Stuen for at bede Gæsterne gaa til Aftensbord. Jeg aandede lettere, nu var min Befrielsestid kommet, men da hørte jeg til min Skræk Monrad sige med sin lidt læspende Stemme:

„Fru Graae, jeg er bange, at der er Tyve her i Huset, jeg har opdaget, at der ligger en stor Dreng under Sofaen!“

Saa maatte jeg jo frem af mit Skjul og ikke alene hilse paa Monrad og Kofoed-Hansen, men ogsaa, medens min Moder kneb mig i Armen, følge hende ind i Salen og gøre Honnør for hele Præsteskabet.

Senere blev vi for Resten meget fine Venner. Ved en Skoleeksamen, hvor han var Censor, gav han mig „Ug“, fordi jeg fortalte Bibelhistorien med mine egne Ord i Stedet for at ramse den ordret op efter Bogen, medens Lærerne netop af samme Grund kun gav mig „Mg“. Kort efter min Konfirmation var der Bispevisitats i Idestrup, og det var den Gang Skik og Brug paa Landet, at de sidste fire Aars Konfirmander ved denne Lejlighed skulde stille paa Kirkegulvet og overhøres af selve Bispen. Ved en tidligere Bispevisitats havde det været min Søster Thyra og den unge Frederik Tesdorpf's Tur, men de havde ikke turdet møde for den for sin Strenghed frygtede Biskop — de meldte sig syge. Naa, jeg var naturligvis ligeglad. Det hele gik meget nemt, han spurgte mig blot om et af de ti Bud, og dem kunde jeg selvfølgelig den Gang. Da Monrad fulgtes hjem fra Kirken med min Fader, siger han pludselig:

„Han er en flink Fyr Deres Søn Frederik — han har vist ogsaa et godt Helbred?“

„Jo Tak, der er saamænd ikke noget i Vejen med hans Helbred,“ svarer min Fader, lidt forbavset over dette umotiverede Spørgsmaal.

„Det er kedeligt, at den unge Hr. Frederik fra Ourupgaard og Deres Datter Frk. Thyra ikke har saa godt et Helbred!“ kom det saa fra Monrad, og nu gik det op for min Fader, hvor Bispen vilde hen.

Naar Monrad og Kofoed-Hansen, Stiftsprovsten fra Flintinge gæstede Idestrup Præstegaard, holdt jeg meget af at liste mig ind i min Faders Studereværelse for at høre deres Samtale.

Det var tre interessante Hoveder, der sad paa de tre gamle Herrer. Monrads Løvehoved med den store Tænkerpande, Kofoed-Hansen med den spidse Kalot og det lange Hagskæg og saa min Fader med den høje Pande, det hvide Haar og det lange smalle Ansigt med den kraftige let bøje-

de Næse, ganske lig en gammel Romer. Saaledes forestillede jeg mig, at de havde set ud, hine romerske Senatorer, der sad paa Forum romanum og blev antaget for Billedstøtter af Barbarerne. Det interesserede mig tidligt at følge deres Diskussioner, der naturligvis meget hyppigt drejede sig om 64. Jeg mindes under en saadan Samtale — formentlig kort efter Ophævelsen af Pragfredens § 5 — at have hørt Monrad fortælle, at det var Christian den Niende, der var den egentlige Skyld i, at vi ikke fik Delingen under Londonerkonferencen. Den stædige Glücksburger eller vel rettere hans bjergsomme Hustru vilde absolut have Familiens gamle Besiddelse Louisenlund med, og den laa Syd for den Grænse, vi kunde og som vi burde have opnaaet. Saa havde Flensborg været dansk, og vi var sluppet for at købe Nordslesvig tilbage for en halv Milliard som vor Andel i Verdenskrigens Omkostninger.

III

Min Broder Thomas Graae gav for mange Aar siden i „Ekstrabladet“ nedenstaaende Skildring af sit første Møde med Monrad:

— — Lørdag før Paaske 1872 modtog jeg i Nykøbing F. et Telegram fra København, der meldte, at min Mormoder var syg, dødssyg, og ønskede at tale med min Fader. Gode Raad var dyre, og jeg ilede derfor op til Etatsraadinde Pontoppidan, alle unges Trøst og Ven. Saa lunde lød Raadet fra den kloge Dames Mund:

— Gaa ud til Monrad og spørg ham, om der i Paaskedagene kan blive Messefald, saa Deres Fader kan rejse med Morgentoget til København. De maa naturligvis sige, at De handler paa egen Haand, da Tiden er saa knap, og saa kan De godt tilføje, at jeg har givet det Raad. Monrad og jeg vi har kendt hinanden en Snes Aar.

Altsaa ud til Bispegaarden.

I Studereværelset sad Monrad og røg paa en lang Pipe. Foran ham en tyk Foliant, sagtens en gammel Kirkefader. Efter 8 Aars Forløb saa jeg atter det mægtige Hoved; men Haaret var bleven hvidt og hang uordnet ned over Frakkekraven. Panden var furet af alvorlige Tanker og tunge Sorger. Kun Blikket var uforandret, skarpt, næsten dæmonisk gennemtrængende. Idet han rejste sig halvt op i den alenlange, stenhaarde Hestehaarssofa kastede han et uvilkaarligt Blik paa mig, som var han bleven afbrudt i lærde Studier, og sagde med sær læsende, noget snærende Stemme:

— Hvad vil De?

Ja, jeg sagde, hvem jeg var, og fremførte mit Ærinde i nøje Overensstemmelse med Etatsraadindens Raad. Monrad saa skarpt paa mig og sagde i en temmelig ubehagelig Tone:

— Ved De, hvad Messefald er?

— Ja, det er saadan, naar Degnen i Præstens Forfald læser en Prædiken i Kordøren.

— Naa, det er altsaa saadan noget osv. De har vist ikke megen Forstand paa, naar der kan være Messefald, og Etatsraadinden, der ellers er en klog, en meget klog Dame, hun har saamænd heller ikke Kendskab til Messefald. — — — Messefald, Messefald! Der kan slet ikke være Tale om, at der uden absolut tvingende Grund kan være Messefald to Helligdage i Træk.

— Ja, saa kan min Fader altsaa ikke rejse!

— Saa, saa, ikke saa hastig, unge Mand. Lad mig se Telegrammet. — — Naa, lad mig tænke mig lidt om. — — Ryger De? — — Der er en Cigar. Tænd den og sæt Dem saa herhen i det Hjørne af Sofaen.

Saa lænede Monrad sig tilbage, mens jeg noget forbløffet kom til Sæde i det modsatte Sofahjørne.

Monrad slog Armene over Kors, rynkede de tætte Bryn og stirrede ud i Værelset, der var svagt oplyst af en lille Studerelampe. Der gik fem Minutter, ti Minutter, et Kvarter. Ikke en Lyd hørt. Stilheden blev uhyggelig. Af og til skottede jeg hen til Bispen; han sad fremdeles ubevægelig, tavs som en Statue. Jeg vovede knap at drage Aande, glemte at ryge. Det var klart, at Monrad tænkte; men hvad tænkte han paa? Saa, nu gjorde han en Haandbevægelse, som talte han til en Forsamling, bevægede Læberne; men ingen Lyd trængte ud over Tændernes Gærde. Jeg kunde ikke lade være med at se derhen og betragte dette Tænkertoved, hvis forstørrede Slagskygge aftegnede sig paa Væggen. Naar den mægtige Pande rynkedes, var det, som saa jeg det Hjernearbejde, der udførtes.

Jeg listede mig til at se paa Uret. Der var gaaet 20 Minutter.

Saa rettede Monrad sig op, strøg med den venstre Haand hen over Panden og sagde, idet han sendte mig et halvt, skælmsk, halvt ironisk Blik:

— Er De Kunstner?

Befippet og forbausset fremstammede jeg:

— Nej, Deres Højvelbaarenhed, jeg er juridisk Student.

— Hm! De vilde sige Højjærværdighed. — — Naa! Ja, det var det lange, flagrende Slips. — — Ved De for Resten, hvad jeg tænkte paa.

— Næh!

— Ser De, jeg tænkte paa min Præken, den Præken, jeg i Morgen vil holde i Idestrup Kirke. Ja, De tror naturligvis, at man laver saadan en Præken paa et Par Aftentimer. Men jeg skal fortælle Dem noget. Naar jeg skal præke, saa begynder jeg paa Prækenen om Mandagen og bliver først færdig Lørdag Aften. Derfor sad jeg og overvejede, om jeg

kunde holde en Præken i Morgen. Nu har jeg faaet fat i Hovedpunkterne.

Saa rejste han sig op og sagde i den elskværdigste og mest ligefremme Tone, idet det dog samtidig blinkede skælmisk i de kloge, graagule Øjne, som gottede han sig over min øjensynlige Befippelse:

— De kan sige til Deres Fader, at han godt kan rejse i Morgen tidlig. Første Paaskedag skal jeg præke i Idestrup, og anden Paaskedag kan der være Messefald — — Messefald, forstaar De? Og sig saa til Deres Moder, at der skal være varmt i Studereværelset. Jeg kommer en Times Tid før Gudstjenesten. Farvel.

— — —

Jeg vilde fjerne mig; men saa greb Monrad mig i Frakkekraven og fremlæspede med et Smil, der lyste af Skælmeri:

— Og naar jeg kommer, skal De tage imod mig, for De skal med i Kirke. Der kommer De vist ikke saa tit, naar De er i København.

Saa tøflede jeg af, og jeg, der den Gang var — og den Dag i Dag er — hvad man kalder en fræk, gudsforgaaende Krop uden synderlig Respekt for noget mellem Himmel og Jord og lidet tilbøjelig til at lade mig imponere af de saakaldte Aandens Stormænd — ja, jeg følte mig saa lille, saa lillebitte, for jeg havde staaet overfor en virkelig Stormand, overværet et Genis Tankearbejde.

— — —

Første Paaskedag tog jeg imod Monrad. Da han var kommen ind i Studereværelset, sagde han:

— Stop nu den Pibe der, men let, og saa gaar De i Kirke og hører godt efter, for De skal kunne gengive Hovedpunkterne og sige mig, hvad De mener om Prækenen.

— — —

For en Sikkerheds Skyld tog jeg en lille Tegnebog med i Kirken, satte mig bagerst i det Aflukke, der efter Datidens Skik var forbeholdt Præstens Familie, og gjorde forskellige Notitser. Da Monrad derfor efter endt Gudstjeneste og Frokost i Studereværelset, hvor jeg maatte stoppe en Pibe til ham, underkastede mig en skarp Eksamination, maa jeg have bestaaet til Biskoppens Tilfredshed, for han sagde:

— De har en særdeles god Hukommelse; men hvordan var nu Prækenen?

— Den var udmærket, Deres Højærværdighed!

— Vrøvl, det har De ingen Forstand paa. — Den var daarlig.

— — —

I mit Inderste gav jeg for Resten Monrad Ret. Hans Præken var selvfølgelig over danske Præsters Jævnmaal, men den stod langt, langt tilbage for de Par Prækener, jeg før og efter hin Paaskedag har hørt Monrad holde.

Som faa, meget faa Aandens Stormænd besad D. G. Monrad den Selverkendelsens Ydmyghed, der er Tegn paa virkelig Storhed.

IV

Et Par Dage efter Monrads Død afholdtes der ved et Tilfælde, der saa ud som en Tanke paa Foranledning af Rasmus Claussen, et stort politisk Venstremøde i Nykøbing, hvor Viggo Hørup hyldede den store Statsmand i følgende Ord, lige karakteristiske for den Afdøde som for Taleren:

„Han var over Mændene fra sin Aargang, og han var aldrig ganske som de andre. En vidtspændende Natur: Præst og frisindet, en Sværmer og en praktisk Arbejdskraft som faa, Poeten blandt Politikerne, en pønsende Aand, en ensom Mand og dog en Verdensmand med en sikker Gang iblandt Menneskene, i alt, hvad han skrev og talte, fuld af Personlighed og af Stemning, en Mester i den Overgang mellem Alvor og Skælmeri, som danske Folk har saa let ved at følge.“

MONRAD OG ANDERS SJÆLLÆNDER

En Sommer var Rovmorderen Anders Nielsen Sjællænder det staaende Samtaleemue overalt paa Lolland og Falster, naar Folk kom sammen, særlig ude paa Landet.

Han havde paa en Landevej et Sted paa Lolland brutalt knust Pandeskallen paa en Æggehandler for at komme i Besiddelse af dennes formentlig velfyldte Tegnebog, og var derefter — med et magert Udbytte paa nogle faa Øre — sporløst forsvunden.

Han var en høj, køn Karl, der aldrig havde savnet Kæresten, hvor han kom frem, og man troede derfor, at han holdt sig skjult i Skovene for om Natten at liste sig hen til en af sine mange Veninder for at bjerge det daglige Brød. Troen paa, at denne farlige Rovmorder turede rundt paa Øerne, kunde naturligvis ikke andet end sætte Sindene i Bevægelse. De Gamle havde endnu i frisk Minde den berygtede Handskemager, der i Spidsen for en Mordbrænder-Bande i Midten af forrige Aarhundrede havde terroriseret Lolland, og deres rystende Beretninger om disse Banditters Ugerninger forøgede selvfølgelig Uhyggestenningen.

Overalt troede man at have set Anders Sjællænder. Et Sted kom nogle Børn styrtende hjem og fortalte rædselsslagne, at de inde mellem Træerne i en Skov havde set en høj Mand luske om paa en saa mistænkelig Maade, at det absolut maatte være Morderen. Saa blev en større Styrke samlet og, bevæbnet paa bedst mulig Maade, omringede og gennemsøgte man Skoven, men uden Resultat. Mødte en ung Pige en Aftenstund paa en Vej en velvoksen Mandsperson, der kiggede lidt nærgaaende paa hende, saa kom hun hjem skælvende over hele Kroppen og ganske overbevist om, at hun havde mødt „Sjællænderen“. For Gaardens Beboere blev Resultatet i de fleste Tilfælde en søvnløs Nat. Man maatte jo gaa ud fra, at han for at skaffe sig Penge nødvendigvis maatte begaa en ny Forbrydelse.

Saaledes forløb Maaneder igennem, uden at det var Politiet muligt at finde blot det mindste Spor af den forsvundne Forbryder.

Ogsaa i Idestrup mente man en Dag at have opdaget Anders Sjællænder. Det var under en Bispevisitats en Søndag Formiddag lige før Kirketid, at Rygtet fløj gennem Landsbyen, at han var set siddende paa en Plov paa en Mark ved Tjæreby-Vejen. Det vakte selvfølgelig almindeligt Røre blandt Kirkegængerne og var ikke fri for i nogen Grad at bortlede Interessen fra Visitatsen, under hvilken Monrad baade skulde præke og eksaminere de fire sidste Aars Konfirmander.

Dog Monrad var ikke kommet langt i sin Præken, før han havde fanget alle sine Tilhøreres Opmærksomhed. Han drejede nemlig meget hurtigt ind paa en Omtale af Morderen, men det var ikke, som sikkert mange af Tilhørerne havde ventet, en Fordømmelse til Helvedes evige Pinsler for den grumme Forbryder. Han havde tværtimod den største Medlidenhed med den arme Mand, der, medens de andre var forsamlede i Kirken, sad derude paa Ploven, alene med sin Synsbevidsthed. Han bad for den stakkels forvildede Synder, og han opfordrede Menigheden til ogsaa at bede for hans Sjæls Frelse. Hans Tale var stærkt bevæget og helt igennem præget af menneskelig Overbærenhed, og han talte myndig og indtrængende, som naar han i Rigsdagen søgte at mane sine Tilhørere til gennem alvorlig Eftertanke at naa det samme Synspunkt, som han selv havde.

Det var nu ikke hos alle, at den Tale faldt i god Jord — der var adskillige der, i hvert Fald i deres stille Sind, mente, at Biskoppen hellere burde have bedt til, at Morderen snart maatte blive fanget og straffet efter Fortjeneste.

Fanget blev han kort efter, men hverken paa Lolland eller Falster, men ved Segeberg i Holsten i en temmelig forkommen og forsulten Tilstand efter den lange Omflakken. Og nu viste det sig, at den megen Frygt havde været ganske unødigt, thi allerede et Par Dage efter Mordet, var det lykkedes Anders Sjællænder at faa fat i en Baad og slippe bort fra Lolland og over til Langeland.

Sin Straf fik han jo ogsaa, og det tilmed paa en saa uhygge-

lig Maade, at hans Henrettelse en raakold Vinterdag kom til at sætte Sindene i mindst lige saa stærk Bevægelse som hans formentlige Omstrejfen paa Øerne Sommeren i Forvejen. Som bekendt lykkedes det først Skarpretteren Hr. Sejstrup ved det tredie Hug at skille Hovedet fra Kroppen, og dette gjorde et saa stærkt Indtryk Landet over, at man fra alle Sider var enige om, at med offentlige Henrettelser maatte det være Slut, hvad man saa end mente om Dødsstraffen.

Den første Beretning om Henrettelsen fik jeg af Vøhtz fra Vinkælderer, der havde overværet den, og som Niels Gotfredsen og jeg mødte, just da han kom fra Jernbanen. Han var en faamælt Mand, saa hans Beretning var ret kortfattet uden malende Detailler eller personlige Betragtninger, men Udtrykket i hans Ansigt sagde mere end Ord. Paa Gotfredsens stærkt modtagelige og følsomme Sind gjorde dette Møde et meget stærkt Indtryk, og da jeg senere fortalte ham om Monrads Præken i Idestrup Kirke, sluttede han sig ganske til dennes Standpunkt.

Vi gik imidlertid ind paa Banegaarden, for om muligt at faa et Glimt af Skarpretteren. Det lykkedes os dog ikke, hvorimod jeg ved den Lejlighed første Gang saa Herman Bang, der som Medarbejder ved Nationaltidende havde overværet Henrettelsen sammen med Alexander Cantor fra Dags-Avisen og Erik Skram fra Morgenbladet. Bang og Cantor — som jeg begge kunde genkende fra Tegningerne i „Punch“ — vandrede Arm i Arm frem og tilbage paa Perronen, Cantor rank og kraftig med frisk rødmosset Teint og de lidt koket smilende Øjne, og Bang lille, forfrossen og sammenkrøben og med en Teint saa gusten, at han godt kunde se ud, som én, der i sidste Øjeblik var blevet reddet fra Galgen.

Naturligvis bragte baade Nationaltidende og Dags-Avisen nogle meget dramatiske og stærkt farvede Referater af den tragiske Henrettelse — Referater, som det tredie Øjenvidne, Erik Skram, mange Aar efter i en Tidsskrift-Artikel underkastede en interessant Kritik.

Om hvad der skete i det afgørende Moment, kunde i hvert Fald Bang for sit Vedkommende ikke paaberaabe sig Selvsyn — han lukkede nemlig Øjnene, da Sejstrup løftede Øksen.

EDUARD TESDORPF

En paa sin Vis ligesaa ejendommelig Personlighed var Herren til Ourupgaard, Eduard Tesdorpf.

Han tilhørte en gammel Lübecker-Hansaslægt med iblandt jødisk Blod og hans ældre Broder var Senator i Hamburg. Som ung havde han lært Landvæsenet paa Lolland og her faaet at vide, at Ourupgaard — der ejedes af Selby, den danske Gesandt i Haag — var til Salg. Den unge Hamburger, der baade var Købmand og Landmand, havde straks Blikket aabent for, at her laa en Fremtid for ham, og rejste til Hamburg for at faa sin Fader til at give ham Midler til at købe Gaarden. Forinden havde han dog taget det Løfte af den lollandske Forpagter, hos hvem han havde lært Landvæsen, at han vilde staa ham bi, naar Handelen skulde afsluttes. Der gik en rum Tid, og Forpagteren hørte ikke noget til sin unge Ven og troede derfor, at Købet af Ourupgaard var opgivet.

Men saa hændte det en Vintereftermiddag i en forrygende Storm med afvekslende Sne og Regn, at en aaben Smakke for fulde Sejl strøg ind i en lille Havn i Nærheden af Rødby. Smakken havde som eneste Passager en firskaaren ung Mand, der i en Fart sprang fra Borde og straks ilede ind i Iandet som en Mand, der havde usædvanlig Hastværk. Lidt efter stod den unge Mand i Forpagterens Stue:

„Nu har min Fader givet mig Penge til at købe Ourupgaard — vil De saa, som De har lovet mig, tage med til Haag for at hjælpe mig ved Handlen?“ spurgte han.

„Du kommer i den ellefte Time, lille Eduard. I Morgen rejser Alfred Hage til Haag for at købe Ourupgaard!“

„Godt, saa rejser vi i Aften!“

Da Alfred Hage et Par Dage senere ankom til Haag, traf han til sin store Forbavselse paa det Hotel, hvor han skulde bo, den lollandske Forpagter.

„Har De noget imod at gaa med hen til Selby og være mig behjælpelig ved Købet af Ourupgaard?“ spurgte han.

„Vi behøver ikke at gaa saa langt!“ lød Svaret. „Ejeren er her!“

„Hvad behager? Hvor?“

„Det er lille Eduard, som sidder der henne i Sofaen!“ Alfred Hage saa et Øjeblik lidt uforstaaende paa den unge Mand, der sad og smilede nok saa uskyldigt, saa mumlede han en Ed, gjorde kort omkring og røg ud af Stuen.

Det var Begyndelsen — da jeg 30 Aar senere som Barn gjorde Eduard Tesdopfs Bekendtskab, ejede han, foruden Ourupgaard, seks Gaarde paa Falster, en paa Lolland og en paa Amager, og alle var de Mønstergaarde, og han det danske Landbrugs anerkendte Foregangsmand.

Da han var meget religiøs, kom han hver Søndag i Kirken og spiste saa bagefter Frokost i Præstegaarden. Ved dette Bord, hvor der altid diskuteredes og som Regel Politik, var der en Forskel paa Diskussionen, naar Tesdopf var til Stede. Medens den ellers — præget som de alle var af 64 og 71 — egentlig altid dvælede ved Fortiden og i hvert Fald sjældent aabnede ny Fremtidsmuligheder, var det anderledes, naar Tesdopf deltog i Samtalen. Skønt det, han talte om, som Regel var det den Gang i akademiske Kredse ikke særlig ansete danske Landbrug, forstod han altid at vække Opmærksomhed, thi han bragte med sig et Pust fra en større Verden, aabnede et Blik ind i Fremtiden. Han var jo det, enhver dansk Bonde er nu: Landmand og Handelsmand, Patriot, forsaavidt som han var bunden til og elskede den Jord, han ejede og dyrkede, international, forsaavidt som han spejdede efter, hvor han kunde købe sit Forbrug billigst og bedst og sælge sit Produkt til den højeste Pris. Evig og altid var han optaget af sine Eksperimenter. Fra det den Gang saa uendelig fjerne Amerika kom der den ene mærkelige Landbrugsmaskine efter den anden, saare hyppig for snart at blive kasseret og afløst af noget endnu Nyere og endnu Mærkeligere, meget gik i „Brokkassen“, men Erfaringer blev der høstet og i det lange Løb blev Resultatet det bedste. Landmænd og Landbrugsekspertter fra Ind- og Ud-

land gæstede Ourupgaard, og var de der en Søndag, maatte ogsaa de følge ham til Kirken og bagefter ind i Præstegaarden.

En skønne Dag i 70'erne startede han direkte Dampskibsforbindelse mellem Nykøbing og Hull. Damperen „Kronen“ skulde bringe Smør og andre Landbrugsprodukter til England og hente Kul og Maskiner tilbage til Falster. Samtidig arbejdede han sildig og tidlig for Gedser-Warnemündes Ruten, der var hans Kælebarn. Det havde jo i det 16. Aarhundrede, da Sofie af Mecklenburg residerede paa Nykøbing Slot og regerede Falster, været Forbindelsesvejen mellem Danmark og Europa, senere var den blevet overfløjet af andre Ruter, og Falster var blevet noget af en Afkrog af Landet. Dette meningsløse Forhold indsaar Tesdorpf og arbejdede paa at bringe den gamle Rute paa ny i Kurs.

Der var en mærkelig Modsætning mellem hans Ydre og hans Væsen. Som man ser ham paa hans Statue i Landbohøjskolens Have havde han en kraftig firskaaren Skikkelse og Hovedet med den krogede Næse, det svære Hageparti og det faste gennemtrængende Blik var i høj Grad præget af Kraft og Myndighed, men Stemmen var underlig klynkende, næsten grædende — det lød, som gjorde han Undskyldning for sin Eksistens. Det var maaske en Reminiscens fra fjerne Forfædre, jødiske Købmænd, der maatte gøre sig smaa for at komme i Lag med de tyske Fyrster og Junkere. Pudsigt nok var den af Bønderne, der som Foregangsmænd stod ham nærmest, om mulig endnu mere klynkende. Det var den landskendte Kvægopdrætter, Knud Jensen fra Elkenøre, Skaber af den berømte Elkenøre-Race, en lille uanselig tarvelig klædt Bondemand med et Par venlige Øjne i et rundt Ansigt med en lidt fladtrykt Profil. Jeg mindes paa et Dyrskue at have set ham og Tesdorpf betragte en ualmindelig pragtfuld Præmieko fra Knud Jensens Stald. Det var en Kunstner, der med Stolthed fremviste sit Værk for en anden Kunstner, selve den store Mester, der uden Jalousi ydede sin yngre Kollega den mest uskrømtede Anerkendelse — Michal Angelo og Correggio.

Men det var rigtignok en besynderlig Maade, hvorpaa

dette foregik. Af lutter Henrykkelse over det herlige Kunstværk, var de to Kunstnere endnu mere klynkende end ellers — en Fremmed maatte uvægerlig faa det Indtryk, at der var hændt dem en stor Sorg.

Men ellers var Eduard Tesdorpf saavist myndig nok, en udpræget Herskernatur, der vilde baade skabe og regere, ganske som i større Stil hans store Landsmand og Samtidige, Bismarck. Han var heller ikke af de Landmænd, der „hylede“, naar Regnen lagde Hindringer i Vejen for Høsten. „Har De nogensinde hørt, at man her paa Falster ikke har faaet Høsten bragt tør under Tag!“ plejede han at besvare bekymrede Forespørgsler.

Selv et Arbejds menneske som faa, forlangte han strengt Arbejde af sine Undergivne — for strengt, mente mange.

Han var paa Færde allevegne, Vinter og Sommer oppe, før Fanden fik Sko paa, og rundt i Stald og Lade og saa hele Dagen i Arbejde. Han drev selv alle sine falsterske Gaarde, og da flere af dem laa nede ved Falsters Sydspids 3—4 Mil fra Ourupgaard, var det med Datidens slette Veje og langsomme Befordringsmidler et saare besværligt Arbejde. Men i ondt som i godt Vejr rullede han i sin stive holstenske Vogn fra Gaard til Gaard — hans Forvaltere var aldrig sikker paa, naar han dukkede op.

Han var yderst nøjsom med Mad, Drikke og Klæder og i Smaating komisk sparsommelig. Man fortalte, at da der paa en Hotelregning var sat 1 Kr. for Lys, som han knapt havde tændt, puttede han Lysene i Kofferten. Han havde sjældent mange kontante Penge hos sig, og det passerede, at han, naar han kom hjem fra en Rejse, maatte laane 10 Øre af en Medrejsende til at betale Drageren, der bar hans Koffert. Men gjaldt det et eller andet stort Foretagende, var han ikke hange for at aabne Pungen, og overfor unge dygtige Mænd, der trængte til Kapital for at komme frem, kunde han være endog meget redbon.

Min Fader og Tesdorpf kom meget godt ud af det sammen — alene af den Grund, at han, der var ikke saa lidt pietestisk, havde stor Respekt for Præsten som saadan. En Gang kom det dog til en Konflikt.

Tesdorpf, der var en af de første herhjemme, der havde Blikket aabent for Andelstanken, havde allerede i Tres'erne startet en Brugsforening i Idestrup med Betz som Regnskabsfører og Tilsynshavende. Den var naturligvis væsentlig beregnet paa hans Gaarde og hans Husmænd og Arbejdere, men Bønderne blev selvfølgelig ogsaa Medlemmer. Det gik meget godt i nogle Aar, men da Rasmus Claussen efter Stormfloden paa Digespørgsmaalet rejste Bønderne mod Tesdorpf og derefter blev Politiker og Folketingsmand, var Brugsforeningsudsælgeren, Chresten Thrane, hans haand-gangne Mand og Brugsforeningen et af den revolutionære Bevægelses Arnesteder. Thrane fik derfor sin Afsked, men dette medførte blot, at Bønderne startede deres egen Brugsforening med Thrane som Udsælger. Tesdorpf mente, at Præsten i denne økonomiske Krig burde staa paa hans Side, og da min Fader ikke vilde lade sig kommandere af Herremanden, men ogsaa handlede i den ny Brugsforening, blev Tesdorpf dybt krænket, og fra den Dag spiste han ikke mere sin Søndagsfrokost i Præstegaarden. I Længden kunde han dog ikke undvære Passiaren med min Fader, og efter nogen Tids Forløb indfandt han sig atter ved Frokostbordet — det vil sige, han sad med Overfrakke paa ved Siden af min Fader og var ikke at formaa til at nyde noget, men det forekom i hvert Fald mig, at han saa ud til at være ked over, at han ikke kunde bestemme sig til at smage paa den gode Kaffe og det lækre Bagværk.

Det var sikkert Tesdorpf noget af en Skuffelse, at Bøndernes Brugsforening stod sig i Konkurrencen. Et var, at han, Hansa-Købmandssønnen, bistaet af Betz, den tidligere Urtekræmmersvend, kunde drive Købmandshandel, et andet var, om Bøndernes Formand, Sognefoged Jens Mønbo og Chresten Thrane kunde gøre det. De klarede sig imidlertid stolt — de havde Kunderne, og den fiffige Thrane havde lært af Samarbejdet med Tesdorpf og Betz.

Eduard Tesdorpf var selvfølgelig Estrupper. Som den Herskernatur, han var, maatte han føle sig tiltalt af Mænd som Jacob Scavenius og Estrup, ogsaa fordi det tog mindre Tid at forhandle med dem end med et helt Folketing. Og

med alle de Jern, Tesdopf havde i Ilden, gjaldt det om ikke at spille den kostbare Tid. Naar man imidlertid paa Falster var fri for den andre Steder fra kendte „Højrebønde“, der var Højremand, fordi det var fint at gaa paa Jagt og spise til Middag med Grever og Baroner og føle en hvid adelig Haands nedladende Klap paa Skulderen, saa skyldtes dette Eduard Tesdopf.

De Bønder, der fylkedes om ham, maatte først og fremmest være Arbejdsmennesker, som med Alvor gik op i det Landbrug, der var hans og deres Kald, og som kunde give igen paa et Tryk af hans store, brede, arbejdsprægede Haand.

RASMUS CLAUSSEN

I

Det er i Begyndelsen af 70'erne.

Der er Præstekonvent i Idestrup Præstegaard, og i den store Sal med de rødmalede Vægge og det hvidskurede Gulv sidder de gejstlige Herrer i Røg og Damp, drøftende kirkelige Anliggender og faglige Interesser.

Præsten fra Vaalse, duknakket og bekymret, har som sædvanlig haft Ordet for at lette sit Hjerte for de Sorger, hans stridbare Sognebørn forvolder ham. Det er ganske umuligt at faa dem til at gaa i Kirke. Han plejer altid at vække Medfølelse og give Anledning til megen Diskussion. Men ikke ved dette Konvent, thi der er noget andet og større og meget værre, der gør Gejstligheden bekymret og urolig.

Den nyvalgte Folketingsmand, Parcellist *Rasmus Clausen* fra Sillestrup, har haft den uhørte Dristighed at starte en Avis, *Lolland-Falsters Folketidende*, som fra Maaned til Maaned, ja næsten fra Dag til Dag, vinder mere og mere Indpas hos den vildledte Bondebefolkning.

I de sidste Par Aar havde den oprørske Langelænder givet Anledning til megen Bekymring.

I Digesagen havde han rejst Bønderne mod Tesdorpf, der ikke mindst paa dette Omraade betragtede sig selv som enevældig, og paa Vælgermøderne havde han med uhørt Dristighed og Behændighed indladt sig i Diskussion med Monrad paa en saadan Maade, at Monrad havde betegnet ham som en Aal, der smuttede bort mellem ens Fingre. Men nu er det alligevel for galt — det er virkelig for frækt at vove at udgive et Blad, naturligvis et skrækeligt Blad, respektløst og revolutionært — og tilmed destoværre velskrevet.

Dette sidste forbyr i og for sig ikke, thi man kender jo Rasmus Claussens Skrivefærdighed fra talrige Polemiker i Stiftstidende, blandt andet om Digesagen. Man véd, at han er Mand for at haandtere en Pen, det som ellers i de Tider

mentes at være forbeholdt Akademikerne eller til Nød Seminaristerne. Men hvor havde han det fra? — han, der var udgaaet fra en ganske almindelig Almueskole.

Saa lyder min Faders myndige Røst gennem Tobaksrøgen:

„Skolen i Bøstrup paa Langeland, hvor min Fader var Præst og hvor Claussen har faaet sin Børnelærdom, var ikke nogen helt almindelig Almueskole. Læreren var lige saa dygtig som selve Betz her i Idestrup, og min Fader, der tog sig meget af Skolevæsnet, lagde stærk Vægt paa, at Børnene blev flinke i Skrivning og Regning.“

Der blev Pavse i Diskussionen. De gejstlige Herrer funderede over Sagen, og de fleste tænkte vel sagtens i deres stille Sind, at det havde været bedre, om Hr. Christen Graae i Bøstrup — der var en af de unge rationalistiske Teologer, som den gamle Voltairianer, General Ahlefeldt paa Trane-kær kaldte til de langelandske Præsteembeder i Begyndelsen af forrige Aarhundrede — havde udfoldet noget mindre Iver for, at hans Sognebørn kunde blive særlig dygtige til at skrive.

Naa, hvor megen eller hvor liden Indflydelse Skoleundervisningen i Bøstrup har haft paa Rasmus Claussens Udvikling — ét er ubestrideligt, han var i Besiddelse af et medfødt journalistisk Talent, der ikke blot viste sig i Evnen til selv at skrive, men lige saa meget i en udpræget Evne til at kunne vælge og uddanne sine Medarbejdere — i første Række hans to Svigersønner, *Aage Jordan* og *N. Th. Petersen*.

Intet Under, at Folketidende meget hurtigt blev en farlig Konkurrent til Stiftstidende — der forøvrigt blev ledet med betydelig journalistisk Dygtighed af H. J. Jacobsen — og intet Under, at Bladet blev baade frygtet og hadet af Modstanderne, ganske som nogle Aar senere „Politiken“ i København.

Man vil forstaa, at jeg blev i høj Grad forbavset, da jeg, den Gang jeg i Midten af 90'erne efter 12 Aars Fraværelse vendte tilbage til Falster, saa den Forandring, der i det mellemliggende Tidsrum var foregaaet i Forholdet mellem Folketidende og dets politiske Modstandere.

Folketidende, der i mine Drengaar kun var blevet holdt af politiske Meningsfæller i allersnævreste Forstand, havde nu ogsaa faaet Indpas hos Anderledestænkende.

Man stødte paa det rundt i Højrehjæmmene, hvor det tidligere havde været banlyst. En og anden kunde gøre en Smule Undskyldning for dets Tilstedeværelse: „det var jo næsten nødvendigt at holde Bladet, naar man vilde følge med, der stod jo saa meget kommunalt i Bladet, det var jo for Resten ogsaa særdeles velskrevet, og Jordan var jo da for Resten Medlem af Industri- og Haandværkerforeningens Bestyrelse.“

Man traf det ogsaa hos de radikale Bønder, skønt de efter Forliget saa rødt, bare man nævnede Claussens og Jordans Navne. Naturligvis ærgrede de sig over Bladets Politik, men „det er jo ikke saadan at undvære et Blad, som man gennem mange Aar hver Dag har faaet ind ad Døren, og det er jo for Resten ogsaa forbandet godt redigeret.“

Folketidende var kort sagt fra et Partiorgan i snæver Forstand blevet et Blad, som „hele Folket“ læste og regnede med.

Paa den Tid — henved en Menneskealder efter Præstekonventet — deltog jeg en Gang sammen med Claussen i en Fest i Kohaveskoven, hvor han var indbudt som en af Hædersgæsterne. Efter Bordet sad han og jeg ganske alene uden for Pavillonen og snakkede om gamle Dage ved en dampende Romtoddy. Da vi havde siddet nogen Tid, kom Landstingsmand, Borgmester Holck hen til os og sagde spøgende til Claussen:

„Lad Dem nu ikke forføre af den unge Radikaler!“

„Vær De ganske rolig, Hr. Borgmester — det er mig, der har opdraget lille Graae politisk, den Gang han legede som Dreng paa Idestrup Gade!“

Holch gjorde rask omkring og forsvandt ind i Salen, mens Claussen føjede til:

„Naa ja, det er jo kun Gengæld for, hvad jeg har lært af Deres gamle Farfader, Hr. Chresten Graae, der konfirmerede mig i Bøstrup Kirke. Det var ikke nogen helt almindelig Konfirmationsundervisning, vi Bønderbørn fik hos

ham. Det var ikke saa meget Bibelhistorie og Skriftsteder, nej det var saadan en Slags Fornuftreligion, som man har haft godt af hele Livet.“

Det var øjensynlig en populær Udgave af Immanuel Kants Kritik „der reinen praktischen Vernunft“ og „Zum ewigen Frieden“, som den gamle Rationalist havde doceret for de langelandske Bønderbørn.

Og min gamle Ven Rasmus Claussen havde i hvert Fald forstaaet denne Lære.

II

Efter at Bøndernes Brugsforening var blevet frigjort fra Tesdorpf's Overherredømmme, blev den i endnu højere Grad end tidligere „Revolutionens Arnested“.

Den tykke gemytlige Chresten Thrane med det lune Blink i Øjet bag Brillerne var et politisk Hoved, og han, der var Claussens svorne Tilhænger, forstod til Fulde den Kunst at agitere under Haanden, saaledes at Brugsforeningen kom til at spille en Rolle som politisk Klub. Om det saa var hans Hund, var den politisk opdraget. Den hed „Tauber“, opkaldt efter Folketingsmanden fra Slagelse, der var Claussens nære politiske Meningsfælle, og den paastodes at kunne kende Forskel paa Venstremænd og Højremænd — kun af de sidste gøede den eller bed dem i Benene.

Jeg ser for mig Thrane siddende bag Disken med „Folketidende“ udbredt foran sig og lænet op til Disken med en gamle Carlsberg i Haanden, den forhenværende Sergent, Husmand Anton Schmidt og Skovarbejderen Rosenkilde, alle tre ivrig drøftende „Internationale“. De to sidste var hver paa sin Vis i det rent Ydre et Par pragtfulde Typer, ideelle Modeller for en Kunstner, der vilde skabe et Mindesmærke for Arbejder- og Soldatterraadene. Schmidt, der som Sergent havde været med i 64 og kæmpet ved Dybbøl, havde fra Soldatertiden bevaret Soldatens ranke Holdning. Han var en ualmindelig smuk garderhøj Nordgermaner. Efter Krigen var han blevet Dræningsmester og tjente godt rundt paa Herregaardene, indtil han begyndte at slaa sig paa Politik. Saa var han færdig paa Gaardene. Rosenkilde, der var

en Fætter til de berømte Rosenkilder, havde Slægtens uregelmæssige karakteristiske Hoved, men disses Smil i Øje og om Mund fandtes ikke hos ham. Draget om Munden var bittert og Øjnene paa den fattige Skovarbejder, der under sit Arbejde havde brækket sin Arm og som sad arbejdsløs med en stor Børneflokk, luede af Fanatisme. De havde begge været i Konflikt med Tesdorpf. Schmidt som Thranes gode Ven og Medlem af Brugsforeningens Bestyrelse og Rosenkilde allerede i 1864, da han i Spidsen for Landarbejderne ved Trusel om at nedlægge Arbejdet tvang Tesdorpf til at afskedige nogle tyske Arbejdere, der var ansat paa hans Teglværk. Det glemte Tesdorpf ikke Rosenkilde.

Her i Brugsforeningen hørte jeg for første Gang den socialistiske Fremtidsmusik. Jeg havde jo nok inde i Præstegaarden hørt Tale om, at der var noget, der hed Socialisme, havde hørt min Fader oplæse et Brev fra min Broder om „Slaget paa Fælleden“, havde hørt P. G. C. Jensen og Theodor Andresen drøfte Dommen over Pio og Geleff — som de, deres reaktionære Anskuelse til Trods, absolut ikke billigede — men det var altid blevet behandlet som et forbigaaende Fænomen, nogle forrykte Menneskers taabelige Forsøg paa at lave noget nyt, der ingen Fremtid havde for sig. Men naar man her i Brugsforeningens „Arbejder- og Soldater-Raad“ talte om Internationale og Socialismen som varslende en ny Tid med bedre og lykkelige Tilstande, fik jeg Færten af, at der var andre Spørgsmaal oppe i Tiden end de nationale, som beherskede de Mænd, der samledes i min Faders Hjem. „Internationale“ virkede som den første Trompetfanfare fra en ny Hær, der var begyndt sin Opmarch.

Da jeg en trist Efteraarsdag saaledes stod i Brugsforeningen og lyttede til slig højrøstet Tale, holdt der en Vogn udenfor og en lille undersætsig Bondemand traadte ind. Han var klædt i en tarvelig graa Vadmeljakke med Bukserne ned i de halvlange Skaftestøvler, saaledes som Smaabønder den Gang var klædt paa, men Ansigtet var ikke en almindelig Smaabondes. Der var noget fremmedartet ved den krogede Næse, de mørke Øjne og det sparsomme sorte Haar og Skipperskæget, og at han var noget ud over det almindelige,

fremgik ogsaa deraf, at der straks blev stille i Butiken, da han traadte ind. Bænket ved en gamle Carlsberg var det derefter ham, der førte Ordet, medens de andre opmærksomt lyttede, en Gang imellem afbrydende med et Spørgsmaal eller en bifaldende Tilkendegivelse. Hans Maade at tale paa var de andres uendelig ulig, ogsaa holdt i en anden Mundart, langsomt og besindigt vejende hvert Ord lød hans Tale enstonig syngende som et stille rindende Vand — i den allerstørste Modstrid til Talens Indhold, de oprørske ophidsende Ord og Udtrykket i Ansigtet, det bedste Smil om de sammenknebne Læber og de mørke Øjnes rolige kolde Fanatisme.

Det var selve Folketingsmanden, Langelænderen Rasmus Claussen, den lille Parcellist ude fra Stormflodslandet, der havde vovet at tage Kampen op mod Monrad og Tesdorpf, og som havde forstaaet at samle Landbodemokratiet, Gaardmænd saavel som Husmænd og Landarbejdere, i fast sammensvejst Svinefylking til Kamp mod og Sejr over de allierede Stormagter.

Og det havde ingenlunde været helt let. Thi der var den Gang ude paa Landet en meget betydelig Klasseforskel mellem Gaardmandsstanden paa den ene Side og Husmænd og Landarbejdere paa den anden. Ægteskab mellem disse to Samfundsklasser var næsten utænkeligt. Jeg mindes, at det i min Barndom vakte megen Opsigt, da en Gaardmandsdatter — saavidt jeg erindrer fra Systofte — der mod sin Vilje skulde giftes med en Gaardmandssøn, lige som hun skulde træde ind i Kirken, lod sig bortføre af den, hun elskede, en Tjenestekarl, der for Næsen af det forbløffede Brudfølge satte hende op paa en Vogn og kørte bort med hende. Først under det store Landbokrak i 80'erne, der slog Gaardmandsstanden økonomisk ned, medens Husmanden i mindre Grad berørtes af Krisen, forandrede Forholdene. Da Andelsbevægelsen tog Fart og blev Bondestandens Redningsplanke, var man nødt til at tage de Smaa med som Ligemænd. Principet i Andelsbevægelsen blev det demokratiske, at der stemtes ikke „efter Kør“, men saaledes at hvert Medlem fik lige Stemmeret. Det blev Andelsbevægelsens Styrke og bidrog til Ophævelsen af de gamle Klassefordomme. Det er en af Ras-

mus Claussens Fortjenester, at han, der var udgaaet fra et urgammelt Gaardmandshjem, ikke nærede Datidens almindelige Fordomme, men var fremsynet nok til at kunne vurdere Husmandens og Landarbejderens Indsats ligesaavel som Gaardmandens.

I Virkeligheden har jo de danske Husmandssønner spillet en meget betydelig Rolle her i Landet i det sidste halve Aarhundrede, ikke blot de, der blev hjemme, men maaske endnu mere de, der drog til Byerne, hvor de enten som Smaahandlende, Gæstgivere eller lignende blev Venstredemokratiets fremskudte Forter og et Bindeled mellem Land og By, eller som socialdemokratiske Arbejdere bidrog til at give Fagforeningsbevægelsen en jævnt fremadskridende Udvikling. Den største Indsats paa dette Omraade blev gjort af den fynske Husmandssøn Jens Jensen, der endte som Overpræsident i Nordeuropas Hovedstad, men en af Pionererne var Peter Thygesen Holm, hvis Vugge stod i Thyge Vævers lille Husmandshjem i Sønder Ørslev, og som havde faaet sin Børnelærdom hos Alfred Betz i Idestrup Skole.

Ingen vil mistænke Alfred Betz for at have næret socialdemokratiske Sympatier — men alligevel, da han i Sommerferien 1884, umiddelbart efter, at Holm var blevet Folketingsmand, var paa Besøg i København, gik han en Dag ind i Holms Skræderbutik i Frederiksborggade for at lykønske sin gamle Elev. Det var dog fra Idestrup Skole, at Danmarks første Arbejderrepræsentant var udgaaet.

For mit eget Vedkommende var det altsaa helt nye Toner, jeg fik at høre i Thranes Brugsforening, de sociale Kampsignaler i Modsætning til de nationale.

Da jeg Paaskelørdag 1920 hørte „Internationale“ lyde paa Amalienborg Slotsplads, medens de røde Faner højt over Mængden viftede om den gamle Enevoldskonges festlige Rytterstatue, gled mine Tanker derfor uvilkaarlig tilbage til Idestrup Brugsforening, til Chresten Thrane, til Anton Schmidt og Rosenkilde og til den falsterske Bondehøvding Rasmus Claussen, som jeg i min Barndom altid havde sammenlignet med Fortidens store Bondehøvding, Skipper Clement.

CHRISTOFFER OLSEN

Blandt Bønderne i Idestrup Sogn var der en anden, der ogsaa var en Fører, om end paa helt anden Maade end Rasmus Claussen, nemlig Amtsraadsmedlem og Sparekassedirektør, Gaardejer i Sønder Vedby, Christoffer Olsen, der havde den sjældne Evne ikke alene til alles Tilfredshed at røgte sine meget forskellige offentlige Hverv, men samtidig ogsaa at kunne passe sin Gaard og til sin Død vedblive at være Bonde.

Sparekassen drev han i Løbet af faa Aar op fra en saare ringe Begyndelse — samtlige dens Værdipapirer sagdes at befinde sig i en almindelig Kuffert — til at være Øens største og mest betydende, og som Amtsraadsmedlem var hans Indflydelse under de skiftende Amtmænd saa stor, at han populært kaldtes „Amtmand Olsen“.

Min Fader var meget stolt over at tælle denne dygtige Mand blandt sine Sognebørn til Trods for, at Christoffer Olsen absolut ikke var nogen Kirkens Mand. Da han en Menne-skealder senere blev begravet, sammenlignede Præsten — den meget fordomsfrie Pastor Helweg — ham med en hedsensk Høvedsmand, der havde været saa optaget af sine mange „jordiske Gøremaal, at han ikke havde haft Tid til at have Blikket opladt for det Himmelske.“ En Gang imellem kom han dog i Kirke, og han plejede da at spise Frokost i Præstegaarden. Ved en saadan Lejlighed var Huset fuldt af københavnske Gæster, hvis Nysgerrighed min Fader havde vakt ved sin rosende Omtale af Christoffer Olsen. Det var ikke fri for at blive lidt af en Fiasko for ham.

Jeg ser for mig min Fader for Enden af Frokostbordet med Christoffer Olsen paa den ene Side og min Tante Kammerjunkerinde Regine le Norman de Bretteville paa den anden. Olsen drøftende kommunale og amtslige Anliggender

med min Fader, samtidig med, at han med solid Appetit gik løs paa det velbesatte Frokostbord, og min iøvrigt meget intelligente Tante, der var vant til at have et Ord med i Samtaler mellem Mænd, og hvis Mand havde været Amtmand, af og til blandende sig i Samtalen, naar det angik amtslige Emner. „Amtmand Olsen“ tog imidlertid absolut ingen Notits af disse hendes Indskudsbemærkninger, men fortsatte uanfægtet Diskussionen med min Fader — og Maaltidet.

Da min Fader efter endt Frokost havde fulgt sin Gæst til Dørs og kom ind i Dagligstuen med en stolt spørgende Mine, blev han af Fru Bretteville modtaget med et leende:

„Jeg tror virkelig, at du er blevet rustificeret, Fritz — det var jo en ganske almindelig grov Bonde!“

Men fra hendes ældre Søster, Frøken Marie Carstensen, der gerne havde en anden Mening end Søsteren og som havde tilbragt nogle Aar i Norge som Lærerinde hos en af de gamle dansk-norske Embedsmandsfamilier, kom det ganske stilfærdigt, men sikkert:

„Jeg synes, at han minder mig om Bjørnstjerne Bjørnson!“

Der var noget om det. Den rødblonde Manke og det hvasse Blik under de buskede Bryn, det svære Underansigt og den kraftige Stemme kunde virkelig minde om den store norske Digter. Men der var saavist hverken Lyrik eller nogen anden Art Højttav over Christoffer Olsen — han stod med begge Ben solidt og fast plantede i de frugtbare danske Øers Muldjord, og han var først og fremmest en praktisk Mand. Under hans jævne Bondevæsen skjultes forøvrigt en naturlig og berettiget Selvbevidsthed, der fik et karakteristisk Udslag, da han mange Aar senere fejrede sit 25 Aars Jubilæum som Amsraadsmedlem.

„Forinden jeg indstiller Dem til Kammerraad, vil jeg først spørge Dem, om hvad De selv mener derom?“ spurgte Amtmand Fabritius Tegnagel Jubilaren nogen Tid før Jubilæet.

„Jeg vil indstændig bede mig fritaget for nogensomhelst Titel,“ lød Svaret. „Jeg ønsker at beholde mit Navn. Der er kun een Christoffer Olsen her paa Øerne, og under det Navn

er jeg ogsaa kendt af Amtsraadsmedlemmer Landet over, men Kammerraad Olsen'er, dem er der nok af.“

„Ja jeg tænkte det jo nok, derfor spurgte jeg Dem ogsaa først, men gør mig nu alligevel den Tjeneste at spørge Deres Hustru, inden De tager nogen endelig Bestemmelse!“

Christoffer Olsen trak paa Skuldrene, men føjede Amtmanden, og en halv Time senere rullede hans Enspænderkøretøj op foran Køkkendøren i hans nye smukke Gaard i Sønder Vedby:

„Maren, jeg sku' spørge dig fra Amtmanden, om du har Lyst til at blive Kammerraadinde?“ raabte han ind gennem Vinduet.

„Ih Gud, fri og bevar mig!“ lød det forfærdede Svar.

„Nej, det tænkte jeg jo nok!“ brummede Olsen og saa vendte han Køretøjet og rullede tilbage til Amtmanden for at give endelig Besked.

Storpolitik blandede den Mand sig ikke i, men under skiftende Forhold støttede han med sin Autoritet Rasmus Claussen, som den, der efter hans Mening bedst varetog Bondedemokratiets Tarv.

LANGELAND—KØBENHAVN—JYLLAND

Da jeg en Foraarsdag i 1872 efter den ganske Dag at have trillet Hjul paa Idestrup Gade kom ind til Aftensbordet træt og støvet, spurgte min Fader mig, om jeg kunde have Lyst til næste Dag at rejse med ham til Langeland. Om jeg havde Lyst? Dette var da et løjerligt Spørgsmaal! Min Fader havde jo fortalt mig saa meget interessant om sin Barndom og Ungdom paa Langeland, at jeg selvfølgelig blev henrykt ved at skulle se de Steder, som jeg saa ofte havde hørt beskrive. Og saa at skulde rejse med Dampskib, skulde staa paa Dækket og se de mægtige Hjulskovle piske Vandet til Sæbeskum. I sidste Retning mødte der mig straks en Skuffelse. Da vi næste Dag kom til Stubbekøbing, viste det sig, at vi ikke skulde sejle med Hjuldamperen „Horsens“, men med Skruedamperen „Sakso“. Det var jo ikke andet end et ganske almindeligt Skib, bare med en Skorsten! For mig var det nemlig Hjulene, der var det karakteristiske ved Dampskibene og ikke Skorstenen. Det hjalp jo lidt, da min Fader forklarede mig, at Skruen havde Fremtiden for sig, og saa glemte jeg for Resten meget hurtig Hjulene for det Maleri, der rullede sig op for mine Barneøjne.

For første Gang saa jeg de danske Øer fra Søsiden, Sjælland, Falster og Lolland og alle Smaaøerne og Holmene, alle disse Sydhavsøer, der udgør det mest ejendommelige Danmark. Hvor mange Gange senere har jeg ikke med Lystkutter sejlet den samme Tur og altid opfrisket Mindet om hin første uforglemmelige Indtryk. Paa Langeland var jeg rundt med min Fader, besøgte hans Barndomsven Vincens Leth paa Stensgaard, hans Søster Constance Graae — „Jomfru Graae“ — der var Gaardfæsterske i Stoense og altsaa en Pionér paa Kvindeemancipationens Omraade, og hans Broder Provsten i Tranekær. Her traf jeg en jævnaldrende Legekammerat i Provstens Sønneson Johannes Graae — den nu-

værende Trafikchef — hvis Fader den Gang var Præstegaards-Forpagter i Tranekær. Efter at have forevist mig Provstegaardens og navnlig den store Haves Herligheder skulde Johannes naturligvis ogsaa vise mig Forpagterboligen.

Paa Vej derhen blev vi paa Tranekær Gade standset af en stor, smuk Dreng, der med skrævende Ben og begge Næver i Bukselommerne stillede sig op foran mig, sigende med en mønstrende Mine:

„Naa, saa det er dig, som kalder dig Onkel Frederik! — Jeg skal Fanden gale mig snart vænne dig af med at være Onkel!“

I det samme fløj højre Haand op af Bukselommen og en ualmindelig velrettet Lussing sendte mig paa Hovedet i Grøften.

„Det er lige saa godt, at du faar en med!“ sagde den store Dreng til Johannes, og saa sendte han ogsaa ham paa Hovedet i Grøften, hvorefter han atter stak Næverne i Lommen og fløjtende drev ned gennem Gaden.

„Lad være med at sige noget til ham, ellers faar vi bare mere Klø,“ hviskede Johannes. „Det er min Broder Christian — han er den stærkeste Dreng i Tranekær!“

Naar jeg her paa Gammelholm, hvor Vognmand Christian Graae boede i den sidste halve Snes Aar af sit Liv kun faa Minutters Gang fra min Bopæl, mødte ham og mindede ham om vort første Møde i Tranekær, plejede han altid at sige: „Du skulde have haft mange flere Klø, da du var Dreng!“

I Forpagterboligen blev vi modtaget af den statelige Forpagterkone Christiane Graae, der var en Datter af Skolelærer Petersen i Grænge — den berømte Jæger —, og som plejede at besøge os i Idestrup samtidig med, at hun besøgte sin gamle Fader i Grænge.

„Nu skal du se min yngste Dreng — han hedder Gomme ligesom din Fader, og han vejede fjorten Pund, da han blev født!“ sagde hun med synlig Stolthed, og saa førte hun os ind i Soveværelset, hvor der laa en vældig tyk Dreng med et Par store runde Øjne.

Det var den nuværende Direktør for Verdensfirmaet „Maypole Dairy Co.“ i London Valdemar Gomme Graae.

Han vejer jo unægtelig ogsaa en Del nu — i mere end en Betydning.

* * *

Et Aars Tid senere rejste jeg for første Gang med Jernbane, idet min Moder tog mig med til København, hvor alle hendes Søskende boede. Jernbanerejsen syntes jeg ikke nær saa godt om som Sejlturen til Langeland — det var noget ganske andet at spankulere om paa det store Skibsdæk end Time efter Time at sidde stille i en lummer og overfyldt Jernbanekupé. Men Besøget i København var selvfølgelig en stor Oplevelse.

Vi boede i den røde Taarnbygning paa Hjørnet af Nørrebrogade og Dosseringen — det nuværende „Taarnborg“ — hvor min Onkel Carl Carstensen, der den Gang var ugift, boede sammen med sine ugifte Søstre og Broderen, Politireporteren Valdemar Carstensen. Noget af det, der interesserede mig mest, var Sporvognene, der jo den Gang var noget helt nyt. Jeg kunde sidde i Timevis i Hjørnevinduet og se dem rulle over Broen og om Aftenen, naar jeg var kommet i Seng, holdt jeg mig vaagen, saa længe som muligt, blot for at lytte til Sporvognenes Klemten. Ogsaa Gadehandlere, hvis Raab vækkede mig tidlig om Morgenens, syntes jeg var uhyre interessante. Kort sagt, Storbyens Liv og Tummel!

Under dette Københavnerbesøg var jeg for første Gang i Teatret, saa i Folketeatret en engelsk Folkekomedie „Klokkeren fra Sankt Paul“ og paa Casino Offenbachs Operette „Rolf Blaaskæg“. Casino imponerede mig mest, ikke saa meget, hvad der foregik paa Scenen, som selve Lokalet, hvis festlige Udsmykning jeg ikke kunde blive ked af at betragte, navnlig det pragtfulde Loft, som destoværre under en af mange senere daarlige Teaterperioder er blevet overkalket og dermed ødelagt.

Tilfældet har senere i Livet til forskellige Tider og paa forskellig Vis bragt mig i endog meget intim Berøring med dette Georg Carstensens gamle Teater, og selv om jeg andre Steder, baade herhjemme og i Udlandet, har set bedre Skuespilkunst, har jeg aldrig i noget Teater oplevet den mærke-

lige umiddelbare Feststemning, som der kan være over en *Première* paa Casino.

* * *

I Sommeren 1876 var jeg med mine Forældre i Aarhus, hvor vi besøgte min Søster Dorothea, der var gift med daværende Stiftskasserer Johannes Brammer — senere død som den første Bestyrer af Nationalbankens Filial i Nykøbing.

Det var netop paa den Tid, da der skulde være Manøvrer ved Hald, og jeg — der ikke før havde set Soldater — var meget optaget af alle de forskellige Vaabenarter, der blev landsatte i Aarhus for derfra at drage videre til Hald. Jeg var meget imponeret, da vi en Dag, da jeg spaserede med min Fader paa Skolebakken, traf selve General Steinmann, som min Fader stod i Venskabsforhold til fra Flensborg. Naturligvis standsede de hinanden og spaserede i nogen Tid frem og tilbage, mens alle de Militære, som vi mødte, gjorde Front og hilste paa os.

En anden Dag, da jeg var med min Moder og Søster i Riis Skov, kom et Regiment Soldater marcherende gennem Skoven med vajende Faner og klingende Spil. Publikum, baade Børn og Voksne, raabte Hurra og løb hen imod Soldaterne. Idet jeg ogsaa vilde med, greb min Moder mig ganske uvilkaarligt i Haanden og sagde hen for sig selv:

„De stakkels, stakkels Soldater — *hvad kan det altsammen nytte* — der er jo dog ingen, der kan modstaa Prøjserne!“

Da Viggo Hørups „Hvad kan det nytte!“ i mine Studenteraar blev et af den politiske Kamptids mest omstridte Slagord, mindedes jeg hin Dag i Riis Skov og min Moders Ord, som jeg nu for anden Gang hørte.

Paa denne min første Jyllandsrejse gjorde jeg under en Udflugt til Himmelbjerget for første og eneste Gang Bekendtskab med den jyske Hede, hvis Skønhed og Romantik jeg havde hørt lovprise — som Regel paa Bekostning af det prosaiske Falster.

Begejstret over Sten Blichers Noveller var min Fader som ung Teolog „udvandret“ til det fjerne Jylland fra Øerne

— Sydfyn, Langeland, Lolland-Falster og Ærø, hvor hans Forfædre paa Fædrene og Mødrene Side havde levet i Aarhundreder som Købmænd og Præster. Omtrent samtidig var min Morfader Thomas Carstensen, der tilhørte en gammel Friserslægt fra Tønder og Omegn, ligeledes vandret Nord paa og havde købt Herregaarden Ryomgaard paa Mols, hvor de fleste af min Moders Søskende var født, og hvor de i hvert Fald alle havde tilbragt deres Ungdom. De var alle jysk-begejstrede, og det samme var Tilfældet med mine to Svogre, ikke alene Brammer, der var Jyde, men ogsaa Københavneren Theodor Andresen, der havde tilbragt sin Studentertids Sommerferier hos en Ven, hvis Fader var Landlæge i det indre af Jylland. Naar dertil kommer, at jeg selv allerede den Gang havde læst en Del af Sten Blicher — i hvert Fald „Røverstuen“ og „Kjeltringliv“ — vil man forstaa, at jeg stillede store Forventninger til denne Himmelbjergtur. Det blev rent ud sagt en Fiasko.

Det var en brændende hed Julidag, og jo længere vi kørte ind gennem Hedelandskabet, jo mere trykkende blev Varmen, der var helt anderledes tør og stillestaaende end paa Øerne, hvor den fugtige Brise fra Østersøen giver Sommervarmen en helt anden Karakter. Og saa dette uendelig ensformige, uendelig golde og triste Hedelandskab, som Toget sneglede igennem — det var mig umuligt at opfatte Skønheden. Jeg saa kun Ufrugtbarheden og maatte hele Tiden drage Sammenligninger med min Hjemstavns overdaadige Frugtbarhed. Selvfølgelig foretrak jeg den sidste. Jeg kunde ikke faa ind i mit Hoved, at Tesdorpf's pragtfulde bølgende Hvedemark mellem Sønder Vedby og Ourupgaard eller Knud Jensens dejlige røde Elkenøre-Køer i den blomstrende Kløvermark ved Østersøens friske Blaa ikke var langt, langt smukkere end denne bedrøvelige Hede. Tilbage var den romantiske Befolkning, Natmænd og Hulebeboere. Ved en Station kom der en Familie ind, der nok kunde se ud til at være af samme Slægt som Sten Blichers Modeller. Men da det ved nærmere Eftersyn viste sig, at de havde en meget righoldig Besætning af smaa, graa Husdyr, der uanfægtet travede omkring paa deres Ejers snavsede Klæder og af og

til dumpede ned paa de nærmestsiddende Rejsende, fik jeg nok af Romantiken.

Siden har jeg aldrig vovet mig ind i „Jyllands mørke Indre“, men holdt mig til Østkystens Byer.

Hjemkommen fra denne min tredie Barndomsrejse begyndte jeg min Skolegang i Nykøbing Latinskole — det første Afsnit af ens Liv var afsluttet.